

BOŠNJAČKI GLAS

INFORMATIVNO GLASILO BNZH

SRPANJ/KOLOVOZ 2025.

BROJ 91

ISSN: 1846-3215

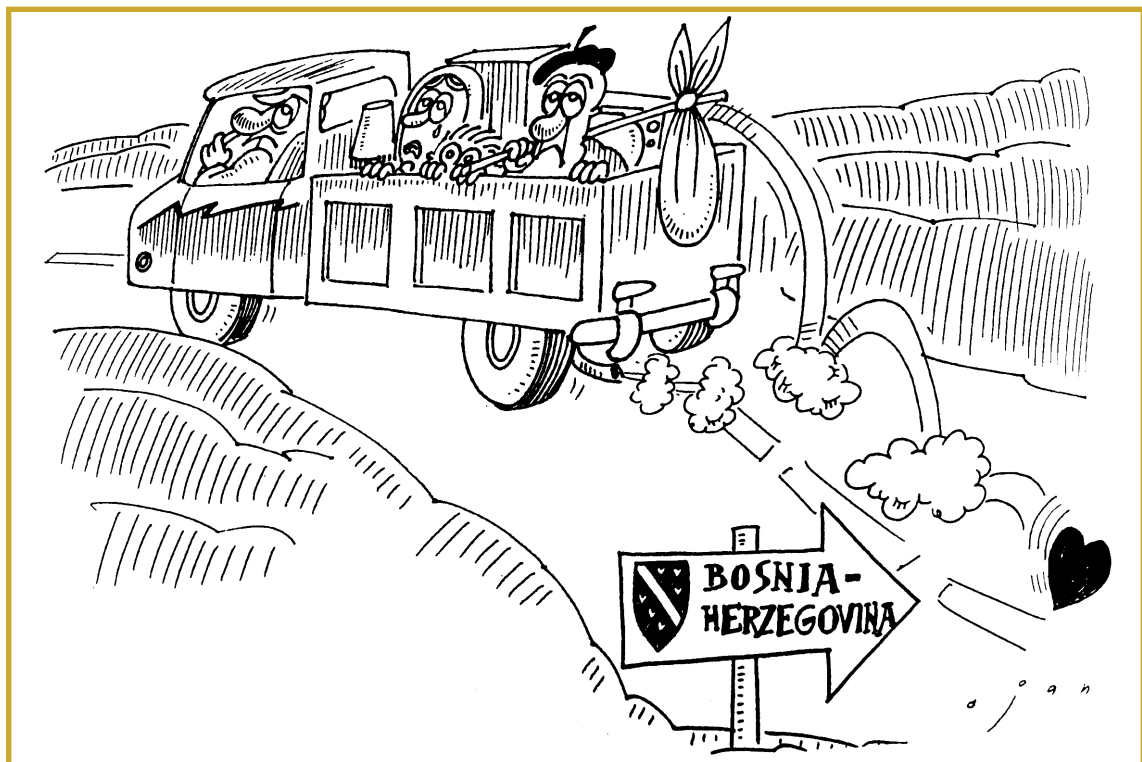
Midhat Ajanović Ajan

• WHY DOESN'T THE WORLD SOLVE THIS PROBLEM ONCE AND FOR ALL? • ARE WE REALLY GOING TO TAKE CARE OF SAFE HEAVENS FOREVER?

• DON'T WORRY, IT WILL NOT BE FOREVER!

Midhat Ajanović Ajan

Midhat Ajanović Ajan

Tri desetljeća nakon genocida

Paradigma onoga što se dogodilo, slika stvarnoga svijeta, odjek svega jest Srebrenica. Do sada je zapisano 8372 imena i prezimena. Ubijenih ljudi, muškaraca i djece.

Srebrenica je sinonim za sukob u kojem se raspala Jugoslavija. Genocid počinjen 1995. u ovom gradu i okolici i danas se smatra najvećim zločinom u Europi nakon Drugog svjetskog rata. U svega nekoliko dana srpnja 1995. godine u Srebrenici je ubijeno više od 8.372 ljudi. Ljudi, a ne brojeva!

Nezamislive strahote, ponovljene mnogo puta u povijesti ljudskoga roda ne smiju nas obeshrabrili da ustuknemo pred zlom. Istovremeno, ponavljanje rečenice 'da se ovo više ne ponovi' ostat će nedjelotvorno ako mi kao svjedoci ne podignemo GLAS.

Nedžad Avdić, jedan od malobrojnih koji su preživjeli masakr i masovne likvidacije u nekoliko dana srpnja 1995. svjedoči: "Ja sam njihova pogreška i svjedok istine". Knjiga „Ja, haški svjedok“, koju je potom ispisao sa sestrom Amelom, dnevnik je onoga što se stvarno dogodilo.

"Ovo su istinske scene iz pakla, pisane na najmračnijim stranicama ljudske historije", rekao je sudac Međunarodnog suda za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije (ICTY) Fouad Riad u studenome 1995. godine, čitajući optužnice protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića.

Samo ICTY je zbog genocida i drugih zločina počinjenih u Srebrenici osudio 18 osoba kojima je izrečeno pet doživotnih kazni i 219 godina zatvora. Na kazne doživotnog zatvora osuđeni su vojni i politički čelnici bosanskih Srba iz ratnog razdoblja, Ratko Mladić, Radovan Karadžić te bivši časnici vojske bosanskih Srba Zdravko Tolimir, Vujadin Popović, Ljubiša Beara, dok su na 35 godina zatvora osuđeni Radislav Krstić i Drago Nikolić.

Usprkos tim presudama nijekanje zločina genocida u Srebrenici ne prestaje, iako je u BiH od 2021. godine odlukom koju je donio tadašnji visoki predstavnik Valentin Inzko, kaznenim djelom postalo osporavanje pravomoćnih sudskih presuda u tim slučajevima.

"Mnogi govore da prošlost treba zaboraviti i gledati u budućnost. Ja vam odavde kažem da je možda za neke Srebrenica prošlost i povijest, ali za nas je život", rekao je Nedžad jednom prilikom, dodajući kako se genocid nastavlja suptilnijim metodama, prije svega kroz obrazovni sustav.

Stoga, trideset godina kasnije, još je važnije govoriti o tome, pa i o onima koji u pitanje dovode činjenice koje su utvrdili sudovi i na temelju njih donijeli presude.

IMPRESSUM

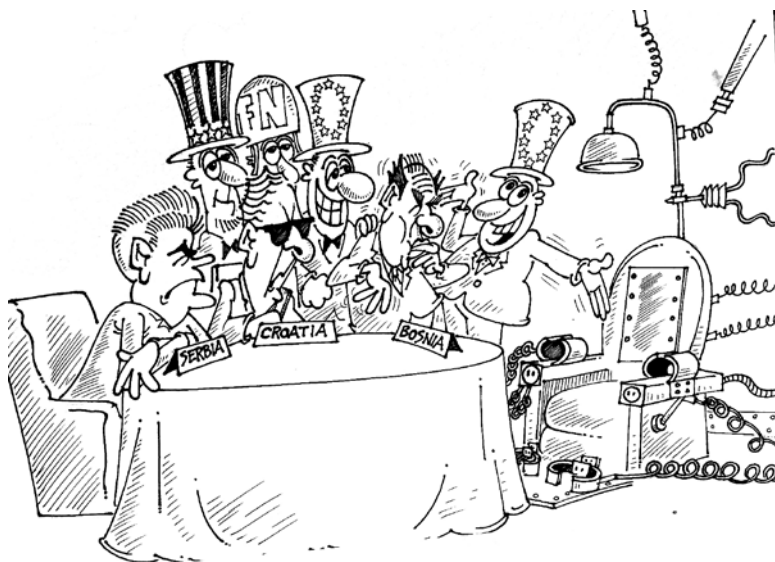
BOŠNJAČKI GLAS Informativno glasilo Bošnjačke nacionalne zajednice Hrvatske ISSN: 1846-3215 · Izdavač **Bošnjačka nacionalna zajednica Hrvatske** · Za izdavača **Adis Keranović** · Glavni i odgovorni urednik **Bosiljko Domazet** · Zamjenici glavnog urednika **Sead Berberović**, **Mirela Čaušević** · Fotografije **Ognjen Karabegović**, **Nikola Šolić** · Dizajn **Damir Bralić** i **Andrija Mudnić** · Prijelom i Tisak **Grafomark** d.o.o., Zagreb · Naklada 600

Tiskano uz financijsku potporu iz Državnog proračuna RH posredovanjem Savjeta za nacionalne manjine. Tekstovi izražavaju stavove autora, a ne redakcije ili nakladnika. Misija časopisa je prenositi mišljenja i stavove o raznolikim problemima i zbivanjima te tako pridonijeti dijalogu. Svoje radove, tekstove i fotografije šaljte na **bosnjackiglas@gmail.com** Posjetite **www.bnzh.hr** i **FB Bosnjacki glas**.

Piše i crta:

Midhat Ajanović – Ajan

Trideset godina je prošlo...

Moje črčkarije nastale su iz očaja u vrijeme monstruoznog zločina u Srebrenici. Kako Aida Hozić primjećuje u svojoj izvanrednoj knjizi *Hollyworld*, kontrola medija danas je postala način vladanja svijetom – baš kao što je kontrola plovinih puteva i pomorske nadmoći nekada omogućila Britaniji da postane najveća kolonijalna sila. Mediji sada služe kao alat za zauzimanje našeg slobodnog vremena i oblikovanje naših misaonih procesa.

Medijske strategije – poput stvaranja lažnog povijesnog znanja i umjetno konstruiranog pamćenja (kao što se vidi u vesternima), kontrole javnog diskursa, kreiranja pseudo-događaja, proizvodnje amnezije, pa čak i rasizma koji dijeli čovječanstvo na „visokokvalitetne“ i „niskokokvalitetne“ populacije – formiraju lažnu stvarnost koja zamjenjuje našu prirodnu potrebu za razumijevanjem svijeta oko nas.

Neki pojedinci, čak i oni koji su možda dobronamjerni, poput švedskog pisca Jan Guilloua, više puta su se pitali kako se ubijanje "samo" osam tisuća ljudi može nazvati genocidom. Ne znam koliko bi smrtnih slučajeva Guillou ili drugi smatrali "dovoljnim" da se kvalificiraju, ali znam da ovaj stav potiče iz pravnog i medijskog redukcionizma – onog koji sužava cijelu bosansku tragediju samo na Srebrenicu.

Masakr u Srebrenici 11. jula 1995. godine, zapravo je bio kulminacija mnogo šire kampanje „etničkog čišćenja“ (kakav podli izraz, kao da su ljudi prljavština koju treba "očistiti") koja je trajala 3,5 godine i zahvatila cijelu istočnu Bosnu. Na meti su bila mjesta poput Zvornika, Višegrada, Bratunca, Foče i Rogatice. Kako su sela i gradovi padali, ljudi su bježali u preostale džepove slobodne teritorije, koji su u konačnici svedeni na enklave Žepu i Srebrenicu. Ova jednostavna povijesna činjenica od tada je zaklonjena neznanjem i lažima zapadnih medija.

Primarni počinioci ovog zločina bili su pripadnici bivše jugoslavenske armije, koji su ubijanjem i protjerivanjem Bošnjaka i svih ostalih koji nisu odobravali genocidnu politiku, počinili iste zločine koje vidimo tzv. IDF danas u Gazi – sa istim suučesništvom centara zapadne političke i medijske moći.

Okrugli stol “Srebrenica: 30 godina poslije” u Hrvatskom saboru

prema audio snimku priredio: Bosiljko Domazet

U organizaciji Nacionalne koordinacije Bošnjaka i pod pokroviteljstvom saborskog zastupnika Armina Hodžića, u Hrvatskom saboru održan je okrugli stol u povodu 30. godišnjice genocida u Srebrenici. Među govornicima bili su ambasadori, pravnici, historičari i svjedoci koji su upozorili da negiranje genocida nije kraj zločina – već njegov nastavak.

U Hrvatskom saboru 23. svibnja 2025. godine, uz prisustvo predstavnika brojnih državnih veleposlanstava i diplomatskih misija, saborskih zastupnika, pravnika, istraživača i svjedoka, jasno je poručeno: Srebrenica nije samo bošnjačka rana, već rana čovječanstva. „Ako šutimo, onda pristajemo“, kazao je tom prilikom saborski zastupnik **Armin Hodžić**, ističući da negiranje genocida ujedno znači njegovo produžavanje. Predsjednik Nacionalne koordinacije Bošnjaka **Bermin Meškić** naglasio je moralnu obvezu prepoznavanja i imenovanja zla. Akademik **Željko Reiner**, kao izaslanik predsjednika Hrvatskog sabora, evocirao je bol majki Srebrenice rekavši: „Kad bi se majke svijeta pitalo, ratova više ne bi bilo.“

Historičar **Mesud Šadinlija** naveo je da je Srebrenica pala u vakuum međunarodne volje, dok su dr. **Muamer Džananović** i dr. **Enis Omerović** pravno i sistematski obrazložili kako je poricanje genocida oblik nastavka rata. Omerović je istaknuo da „sjećanje nije slabost, nego snaga“, a negiranje je „nasilje koje mora biti kažnjivo“.

Skup je zaključen potresnim svjedočenjem novinara **Jakuba Salikića**, nekadašnjeg dječaka iz potočarske izbjegličke kolone, koji danas kaže: „Naučili smo živjeti s bolom, bez žudnje za osvetom. Život je naša osveta.“

Okrugli stol otvorio je i vodio **Filip Mursel Begović**, koji je na njegovu početku istaknuo kako je obilježavanje obljetnice genocida u Srebrenici važno i radi njegovanja kulture sjećanja, ali i radi preuzimanja odgovornosti pred vremenom u kojem živimo. Osvrnuo se na aktualnu međunarodnu situaciju u kojoj svijet i danas svjedoči novim ratovima, civilnim stradanjima, zločinima i etničkom čišćenju i pritom se susrećemo s već poznatim obrascem: šutnjom, relativizacijom i odsustvom pravde. Naglasio je kako je skup o Srebrenici, s argumentiranim svjedočenjima stručnjaka, svojevrsna borba, ne samo za istinu o prošlosti, već za pravdu koja ne zastarijeva, za mir koji ne počiva na zaboravu, te da su činjenice jedino oružje koje imamo protiv zaborava.

Pozdravljajući sudionike skupa u ime organizatora saborski zastupnik **Armin Hodžić** rekao je: „Srebrenica nije samo bošnjačka rana, ona je rana čovječanstva. U srpnju 1995. ubijeno je više od osam hiljada nedužnih ljudi, muškaraca i dječaka, samo zato što su se zvali onako kako se nisu trebali zvati, samo zato što su tamo postojali. Ta tišina, koja je tada prekrila dolinu smrti, ne smije biti tišina danas. Mi koji živimo u demokratskoj Hrvatskoj, članici Europske unije, moramo jasno i odlučno reći: negiranje genocida je njegov nastavak drugim sredstvima i, ako mi šutimo, onda pristajemo. Zato je važno da upravo ovdje,

u najvišem predstavničkom tijelu Republike Hrvatske, jasno i odlučno govorimo o Srebrenici. Ne samo zbog prošlosti, nego i zbog budućnosti, jer istina je temelj svakog pomirenja, a pravda uvjet svakoga mira. Naš je zadatak ne samo čuvati sjećanje, već i graditi društvo u kojem se nikada više ne može dogoditi ni Srebrenica, ni Vukovar, ni bilo koja druga rana koju su naši narodi nosili. Zato vam hvala što ste danas ovdje, vaša prisutnost pokazuje da empatija i savjest nisu pitanje porijekla, nego ljudskosti. Neka ovaj skup bude korak dalje u izgradnji kulture sjećanja u kojoj se ne zaboravlja, ali i ne mrzi, u kojoj se pamti kako se zlo više nikada ne bi ponovilo“.

Predsjednik Nacionalne koordinacije Bošnjaka **Bermin Meškić** u svojem je pozdravnom obraćanju istaknuo kako je svrha skupa ne samo prisjetiti se tragedije, već i zajednički promišljati o našem odnosu prema genocidu, prema njegovim izvršiteljima, ali i prema onima koji su ga nijemo promatrali. „Danas se pitamo, svi zajedno, koliko smo kao društvo i kao narod sazreli ovih 30 godina. Jesmo li naučili prepoznavati i imenovati zlo? Jesmo li spremni govoriti istinu, jasno, hrabro i dostojanstveno? Jesmo li svjesni da postoje snage koje negiraju genocid u kontinuitetu, koji ga glorificiraju, kojima su izvršitelji genocida narodni heroji? Jesmo li svjesni da nije došlo do preokreta u politikama koje su vladale devedesetih godina? Naša je dužnost govoriti, ne zbog prošlosti, nego zbog budućnosti“, zaključio je.

Izaslanik predsjednika Hrvatskog sabora akademik **Željko Reiner** tom je prilikom rekao: „Samo govoreći istinu, ma kako ona teška bila, pronalazi se izlaz iz tame i boli. Tako počinje proces iscjeljenja. Iako – dobro znamo – rane mogu zacijeliti, ali ožiljci ostaju kao vječni podsjetnik na patnju. U majkama Srebrenice lako možemo ugledati majke Vukovara, majke Škabrnje, majke Ukrajine, majke svih ratom ranjenih područja, koje oplakuju i mole za pravdu. Namjerno kažem, mole, jer uz riječ majka se veže pojam brižnosti, nježnosti, podrške i pomirenja.

Zato mi je osobito draga ona rečenica: *kad bi se majke svijeta upitalo ratova nikada više ne bi bilo*. Neka ništa ne izbriše sjećanja na ovaj strašan zločin, genocid i druge zločine srbočetničke agresije, a sve pale žrtve bit će zauvijek u našim molitvama“.

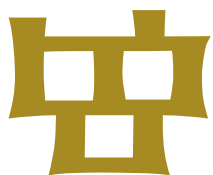
U nastavku donosimo izlaganja na Okruglom stolu u povodu 30. godina od genocida u Srebrenici.

Dr. sc. Muamer Džananović, direktor Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu

Obrasci negiranja genocida

Genocid nije rezultat spontanog ispada mržnje, niti je proizvod „iracionalnog“ nasilja među zajednicama – on je duboko strukturiran društveno-politički proces. Genocid se planira, organizuje i sistematski sprovodi kroz hijerarhijsku strukturu moći – odozgo prema dolje, uz logističku, institucionalnu i ideološku podršku. U tom smislu, genocid je, kako upozorava Zygmunt Bauman, „dijete moderne birokratije“ – tehnički racionaliziran oblik masovnog ubijanja. Helen Fein, Karl Jaspers, Ton Zwaan, Jacques Sémelin, Michael Mann i brojni drugi teoretičari shvataju genocid kao organizirani fenomen koji se temelji na političkom cilju – najčešće eliminaciji cijele jedne grupe – i koji zahtijeva prethodnu dehumanizaciju, ideološku pripremu i institucionalnu mobilizaciju. Genocid, dakle, nije zločin pojedinca, već zločin sistema.

Član 2. UN-ove Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida definira genocid kao čin počinjen s namjerom da se uništi u cijelosti ili djelomično nacionalna etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva. Negiranje genocida, kako je poznato u međunarodnoj teoriji, a posebno u radovima vjerovatno najcitiranijeg teoretičara genocida Gregoryja Stanton, predstavlja završnu fazu genocidnog procesa. U njegovom modelu „Deset faza genocida“, negiranje je opisano kao čin kojim počinio i njihovi ideološki, politički i institucionalni nasljednici pokušavaju izbrisati tragove zločina, preinačiti narativ,

Foto Nikola Solic

diskreditovati žrtve i onemogućiti priznavanje istine, pravde i sjećanja. Ono uključuje strategije prikrivanja dokaza, reinterpretacije činjenica, relativizaciju zločina, diskreditaciju svjedoka, istraživača i institucija koje se bave dokumentovanjem zločina.

Međutim, iskustvo negiranja ratnih zločina i genocida u Bosni i Hercegovini pokazuje da ta faza nadilazi dosta toga što su Stanton i drugi teoretičari teorijski anticipirali – kako po dubini, tako i po obimu i stepenu institucionalne umreženosti. U slučaju BiH negiranje nije samo postfestumski pokušaj opravdanja ili prikrivanja. Ono je aktivna, dugotrajna i sistemska politika, u kojoj učestvuju političke institucije, obrazovni sistemi, mediji, akademske zajednice i vjerski autoriteti. Umjesto da predstavlja epilog zločina, negiranje u bosanskom slučaju poprima funkciju produženog rata, rata narativima, s ciljem delegitimizacije države Bosne i Hercegovine, dehumanizacije preživjelih i pripreme terena za potencijalno novo nasilje.

Ovakva praksa negiranja postaje oblik sekundarne viktimizacije žrtava i prepreka svakom obliku izgradnje mira. Ona, kako upozoravaju brojni autori (kao Deborah Lipstadt, David Livingstone Smith i Lawrence Douglas), stvara uslove za recidiv nasilja i normalizaciju ekstremizma.

Kampanja negiranja ratnih zločina u BiH započela je još tokom rata, kroz medijske manipulacije i političku propagandu, a posebno je intenzivirana nakon otkrivanja logora u Prijedoru 1992. ili osporavanja civilnih žrtava u Sarajevu i plasiranja teza o “samogranatiranju”, što je postalo model za kasnije pokušaje revizije historijskih činjenica. Takva retorika dobila je i formalnu podršku kroz osnivanje kvazikomisija i produkciju revizionističkih izvještaja. Paralelno, kako u Srbiji, tako i u bosanskohercegovačkom entitetu Republika Srpska, razvijena je čitava mreža

“alternativnih” ekspertiza i medijskih proizvoda, s ciljem negiranja i iskrivljavanja sudski potvrđenih istina.

Pritom je negiranje genocida u Srebrenici započelo već u julu 1995. kroz prikrivanje tijela u masovnim grobnicama, što je bio uvod u dugoročnu strategiju negiranja, kako institucionalnog, tako i kulturnog i političkog.

Madeleine Albright, tadašnja ambasadorica SAD-a pri UN-u obavijestila je 10. augusta 1995. godine Vijeće sigurnosti da su organi Vlade SAD-a snimili povjerljive vazdušne fotografije na kojima se vidi prekopana zemlja i da prikupljeni dokazi ukazuju na postojanje masovnih grobnica povezanih s padom Srebrenice 11. jula. Već narednog dana, 11. augusta, svjetski mediji su iznosili detalje i pisali o zločinima velikih razmjera, strijeljanjima Bošnjaka te o preživjelom svjedoku s jednog od stratišta. Objelodanjanje informacija o postojanju masovnih grobnica je upravo bio razlog prekopavanja masovnih grobnica i pokušaja da se prebacivanjem tijela u sekundarne masovne grobnice od međunarodne zajednice prikriju dokazi masovnih pogubljenja.

Dana 21. marta 1996. Vlada SAD-a objavila je fotografije slikane iz vazduha na kojima se vidi veliki broj tijela koja su ležala na polju u blizini vojne ekonomije Branjevo 17. jula 1995. godine. Naredni dan, 22. marta 1996, Albright je posjetila grobnicu na Ekonomiji. Ratko Mladić je tada izjavio da je bio spremljen „veliki šou za Albrightovu, ona je očekivala da će kod Pilice naći 1200 muslimanskih leševa, a oni su našli nekih pet leševa“. Dan nakon toga, Radovan Karadžić je izdao naređenje da se formira civilno-vojna komisija za ekshumaciju tijela sa područja Pilice. Radilo se o tome da su Mladić i Karadžić, kao najveći politički i vojni funkcioneri Republike Srpske, u potpunosti vladali informacijama da su gotovo sva tijela iz primarne masovne grobnice već bila premještena u sekundarnu grobnicu u septembru 1995. Tijela iz te masovne grobnice bila su premještanu u sekundarnu masovnu grobnicu Čančarski put odnosno u Kamenicu, što je bilo dobro poznato i vojnim i civilnim vlastima RS-a kao i političko-vojnim vlastima lokalnog nivoa u općini Zvornik. Zbog trinaest pronađenih sekundarnih grobnica taj prostor Kamenice nazvan je „dolinom grobnica“.

Jedan od temeljnih obrazaca negiranja genocida u Srebrenici prisutan u radovima brojnih autora i zastupnika negacionističkog narativa ogleda se u tvrdnji da je Srebrenica svjesno predata vojsci Republike Srpske kako bi se izazvalo masovno ubijanje Bošnjaka i tako potakla vojna intervencija Zapada. Međutim, činjenice na terenu i, na primjer, izvještaj generalnog sekretara UN-a iz 1999. kategorički odbacuju ove tvrdnje ističući da nijedan pregledani dokaz ne ukazuje da je bilo koja strana, ni bosanska ni međunarodna, planirala ili mirno prihvatila pad Srebrenice, osim onih koji su je napali. Ova formulacija jasno diskredituje ideju o namjernom žrtvovanju i potvrđuje da se radi o zlonamjernom obliku revizionizma.

Negiranje genocida ne zaustavlja se samo na konstrukcijama o zavjeri već uključuje i relativizaciju obima i karaktera zločina. Ključni mehanizam ovdje jeste uvećanje broja ubijenih srpskih civila u okolini Srebrenice, čime se genocid pokušava prikazati kao retributivni zločin. Negacionisti su također razvijali narativ o Draženu Erdemoviću pripadniku Vojske Republike Srpske (VRS), koji je priznao učešće u masovnim pogubljenjima, predstavljajući ga kao izolovanog, nepouzdanog svjedoka.

Poslije se pojavilo niz drugih pripadnika VRS-a koji su na sličan način svjedočili o svom učešću u zločinima. Sudski postupci i brojne presude Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju u Haagu opovrgavaju ove pokušaje potvrđujući da je zločin izvršen organizovano i planski uz učešće velikog broja vojnih i policijskih struktura. U narednim godinama kada je rad

Haškog tribunala rezultirao konkretnim dokazima, uključujući masovne grobnice i DNK identifikaciju, strategija negiranja postala je sve sofisticiranija.

Fokus se preusmjerio na osporavanje metode identifikacije, prvenstveno DNK analize uz tvrdnje da ona ne može utvrditi način smrti i razlikovati borbe od civilnih žrtava. Međutim, ovakva „tehnička osporavanja“ služe kao alat daljnjeg prikrivanja istine, a ne kao ozbiljna naučna kritika. Uprkos činjenicama, negiranje genocida ostaje institucionalno prisutno, posebno u struktura-ma vlasti entiteta Republika Srpska i u političkom diskursu Republike Srbije.

Ključni primjeri su svakako izvještaji vlasti RS-a o Srebrenici, koji, iako formalno priznaju zločin pod pritiskom međunarodne zajednice, često sadrže pokušaje reinterpretacije, umanjivanja odgovornosti ili čak potpunog negiranja. Posebno je poznat takozvani Trifunovićev izvještaj 2002. godine, koji se našao pred međunarodnim krivičnim tribunalom u Haagu i ocijenjen je od Haškog tribunala kao „jedan od najgorih primjera revizionizma“.

Iako je 2004. godine – također pod pritiskom međunarodne zajednice – RS formirala specijalnu komisiju koja je priznala, odnosno utvrdila masovna ubistva i identifikovala hiljade učesnika, ta priznanja su ostala ograničena i nisu dovela do ozbiljnog procesuiranja ili institucionalnog suočavanja s prošlošću. Istovremeno, reakcije vlasti i dio javnosti pokazali su jasan otpor, razvijajući narativ o tzv. „kolektivnom kažnjavanju srpskog naroda“ i izigravanju uloge žrtve, čime se dodatno zamagljuju istina i podstiče etnonacionalna homogenizacija.

Usvajanje Rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 23. maja 2024., kojom je 11. juli proglašen Međunarodnim danom sjećanja na genocid u Srebrenici, naišlo je na oštre kritike i protivljenje političkog i institucionalnog sistema iz Beograda. Međutim, ta reakcija nije bila iznenađujuća – ona zapravo predstavlja nastavak dosljedne politike negiranja genocida i revizionističkog narativa koji se proteže još od 1995., od samog počinjenja genocida nad Bošnjacima.

Pokušaj odbacivanja Rezolucije od strane vlasti u Srbiji i entitetu Republika Srpska – uz mobilizaciju dijela političkog, medijskog, vjerskog i akademskog aparata – nije ništa drugo do institucionalna reafirmacija stare matrice negiranja, relativizacije i prebacivanja odgovornosti. Iako su Rezoluciju podržale 84 države svijeta, uključujući gotovo sve evropske zemlje, SAD i Kanadu, zvanični Beograd je poveo intenzivnu diplomatsku kampanju da ona ne bude usvojena, uključujući i političko i finansijsko lobiranje.

Nakon izglasavanja Rezolucije, uslijedile su poznate retorike iz vrhova Srbije i RS-a – od tvrdnji da je njome „srpski narod proglašen genocidnim“, što zaista nema nikakvog racionalnog uporišta, do prijetnji „političkim razdruživanjem“. Ovakve izjave nisu izolovani politički incidenti, već strateški smišljeni narativi kojima se podriva kako suverenitet BiH, tako i potiče međuetnička netrpeljivost i održava logika podjele.

Donošenje Odluke visokog predstavnika u BiH Valentina Inzka, sredinom 2021. godine, kojom je dopunjen Krivični zakon BiH zabranom negiranja genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina i veličanja presuđenih ratnih zločinaca, predstavljalo je dugo očekivani institucionalni odgovor na sistemsku praksu historijskog revizionizma. Međutim, kako pokazuje dosadašnja primjena ovog zakona, njegova simbolička i pravna snaga nije rezultirala suštinskom promjenom političke i društvene klime u Bosni i Hercegovini, a posebno ne u Republici Srpskoj.

Tek jučer je donesena prva prvostepena presuda pred sudom BiH za negiranje genocida i veličanje ratnog zločinca Ratka Mladića, kojom je počinitelj okrivljen i osuđen na dvije i pol godine zatvora. Sudac u prvostepenoj presudi rekao je da je to prekretnica u sudskoj praksi u BiH i pozvao tužilaštva da procesiraju i dalje takve slučaje. Međutim, uprskos zakonskoj zabrani, glorifikacija

ratnih zločinaca i negiranje genocida i dalje su dio svakodnevnice. Ta praksa nije rezultat tek individualnih ispada, ona je duboko institucionalizirana i postala je zvanična politika vladajućih, ali nažalost i dominantne većine opozicionih struktura u RS-u i susjednoj Republici Srbiji.

Njihovo djelovanje jasno pokazuje da nema političke volje za stvarnu izgradnju mira, već da se kontinuirano nastavlja sa strategijom društvene razgradnje, normalizacijom zločina, marginalizacijom povratničkih zajednica, posebno malog broja Bošnjaka i Hrvata u Republici Srpskoj. Takvo političko pozicioniranje nije novo, niti izolovano, ono predstavlja direktni nastavak strateških ciljeva iz 1992. koje su vojne i političke strukture RS-a tada usvojile s ciljem stvaranja teritorijalne homogenosti srpskog stanovništva i potpunog razdvajanja od druga dva naroda, odnosno od Bošnjaka i Hrvata. To je ujedno bio i prvi strateški cilj koji je Radovan Karadžić pročitao u toj samoproglašenoj skupštini 12. maja 1992. godine.

U današnjem kontekstu ovo se ogleda kroz različite oblike djelovanja, među kojima su kontinuirano negira genocid, veličaju presuđeni ratni zločinci, ne poštuju se odluke Ustavnog suda BiH, neustavno djelovanje institucija entiteta Republika Srpska, proslava neustavnog 9. januara, dana osnivanja paradržavne tvorevine koja je počinila najteže zločine na tlu Evrope od 2. svjetskog rata itd.

Na kraju, želim da ponovim da negiranje genocida u Srebrenici nije izolovan slučaj, niti je riječ o pojedinačnim, marginalnim glasovima. Radi se o razrađenom, višeslojnom i institucionalno podržanom sistemu, koji koristi razne strategije: od otvorenog negiranja, preko teorija zavjere, do sofisticiranih pokušaja relativizacije putem selektivnog tumačenja dokaza. Zbog toga je teško govoriti o izoliranim primjerima – sistem je toliko razgranat da je riječ o kontinuiranom i koordiniranom naporu s jasnim političkim ciljevima.

U tom kontekstu, borba protiv negiranja genocida postaje mnogo više od pravnog izazova – ona postaje borba za očuvanje istine, za dostojanstvo žrtava i za budućnost Bosne i Hercegovine kao demokratske i multietničke države.

Foto Nikola Šolić

Dr. Mesud Šadinlija, viši stručni suradnik u Institutu za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava UNSA

Vojno-politički i diplomatski kontekst napada na zaštićenu zonu UN-a

Moje izlaganje biće ograničeno na događaje i procese koji predstavljaju historijski kontekst u kojem je došlo do pada Srebrenice i tragedije njenog bošnjačkog stanovništva. Vremenski okvir ove kontekstualizacije moguće je protegnuti i na period od početka agresije, sasvim sigurno i na osamdesete godine prošlog stoljeća, a u traganju za najdubljim slojevima zbivanja i na ranije ratove i društveno-historijske prevrate. Ovom prilikom ograničićemo se na historijske događaje i procese tokom dvije posljednje ratne godine u Bosni i Hercegovini, u nekoliko njihovih najbitnijih aspekata.

Kao što je poznato, Wašingtonskim sporazumom potpisanim u martu 1994. stvorena je Federacija Bosne i Hercegovine. Ovaj sporazum, inače produkt američke diplomatske inicijative, istovremeno je značio i krah koncepta podjele zemlje na tri nacionalne republike koji je bio predviđen Owen-Stoltenbergovim mirovnim planom. Time je devalviran značaj Međunarodne konferencije o Jugoslaviji i stvoren svojevrsan vakuum u traganju za rješenjem bosanskohercegovačke krize. Zbog toga je već u aprilu formirano novo radno tijelo nazvano Kontakt grupa. Sačinjavali su ga predstavnici SAD-a, Rusije, Velike Britanije, Francuske i Njemačke, koji su, zajedno sa ko-predsjednicima Međunarodne konferencije o Jugoslaviji, trebali pripremiti novi mirovni plan, zasnovan na drukčijem konceptu. Taj novi koncept nije polazio od ustavnih i političkih rješenja kao svi prethodni planovi za BiH, već od mape teritorijalnog razgraničenja, nakon čijeg prihvatanja su trebali početi razgovori o mogućem ustavnom uređenju.

U osnovi, novi pristup predstavljao je kompromis između prethodnih planova i Wašingtonskog sporazuma. Wašingtonska distribucija teritorije BiH u omjeru 58:42 % za Federaciju, ocijenjena je nerealističnom i ponuda je resetovana na poznatu formulu 51:49 %, do koje se došlo u završnoj fazi na bazi Owen-Stoltenbergovog plana. Ponuđena je i karta razgraničenja entiteta prema ovoj formuli. Primjereno značaju sila članica Kontakt grupe, ustanovljen je princip "uzmi ili ostavi" kao način odlučivanja o prihvatanju plana.

Srpska strana nastojala je postići promjenu takvog pristupa i predlagala da se tražena distribucija ostvari zamjenama teritorija, pri čemu su sjeverni izlaz iz Sarajeva nudili za istočnobosanske enklave Srebrenicu, Žepu i Goražde, a cijelu Bosansku posavinu tražili za sebe nudeći u zamjenu zapadnu Slavoniju u Hrvatskoj, a bilo je i drugih kombinacija.

No, prvih mjeseci svog djelovanja Kontakt grupa nije bila sklona kompromisima ove vrste i tražilo se jasno očitovanje o prihvatanju ili odbijanju plana. Na zajedničkom zasjedanju Ustavotvorne skupštine Federacije i Skupštine Republike Bosne i Hercegovine, održanom 18. jula, plan je prihvaćen. S druge strane, srpsko rukovodstvo u BiH zadržalo je stav da „plan treba odbiti, a rat dobiti“. Zbog toga se ovo rukovodstvo na čelu sa Radovanom Karadžićem našlo u gotovo potpunoj diplomatskoj izolaciji.

Krajem ljeta 1994. oživjela su i bosanskohercegovačka bojišta i do izražaja je došao početak promjene u odnosima snaga na ratištu. Odgovor srpskih snaga na to bio je težišno usmjeren na najosjetljivije tačke odbrane na područjima koja su rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a u maju 1993. proglašena zaštićenim, sigurnim zonama.

Foto Nikola Šolić

Srebrenica, Žepa, Goražde, Sarajevo, Tuzla i Bihać trebali su biti pošteđeni oružanih napada i drugih neprijateljskih postupaka, što su nadzirale UN snage na terenu. Kako zaštitu nije bilo moguće ostvariti isključivo nadziranjem, Savjet sigurnosti je proširio njihov mandat ovlaštenjem da preduzmu sve potrebne mjere samoodbrane, uključujući i upotrebu sile kao odgovor na oružane napade na sigurne zone. To Unprofor nije učinilo efikasnim zaštitnikom.

Tokom tri velike krize izazvane napadima srpskih snaga na sigurne zone, na Sarajevo, Goražde i Bihać tokom 1994., samo je angažiranje NATO-a i djelovanje njegovih zračnih snaga efikasno doprinosilo da napadi budu zaustavljeni, dok je prisustvo mirovnih snaga i njihovo djelovanje otežavalo i ograničavalo mogućnosti efikasne upotrebe zračne sile, a angažiranje međunarodne zajednice u velikoj mjeri svodilo se na pitanje njihove sigurnosti. Brutalnost napada na sigurne zone i agresivan odnos prema mirovnim snagama UN-a ustalili su se kao trajan modus operandi kojim je srpska strana nastojala ostvariti ustupke međunarodne zajednice i ojačati svoju pregovaračku poziciju.

Posljednja ratna godina u BiH počela je četveromjesečnim prekidom vatre, primirje je, suprotno očekivanjima donijelo zastoj mirovnih pregovora. Krajem januara članovi Kontakt grupe odlučili su privremeno okončati svoju misiju. Kao mogući izlaz iz diplomatskog ćorsokaka spominjana je eventualna nova međunarodna konferencija.

Razrađivane su i varijante djelovanja u slučaju potpunog neuspjeha pregovora i eskalacije rata, posebno u pogledu zaštite povlačenja Unprofora iz BiH. Krajem februara srpske snage počele su ponovno ograničavati ulazak konvoja u istočno-bosanske enklave, a polovinom marta zatvorile su i plave puteve kojima je dopremana pomoć u Sarajevo. General Ratko Mladić saopćio je komandantu Unprofora generalu Rupertu Smithu da je nezadovoljan režimom sigurnih zona kao

takvim i da bi mogao poduzeti vojnu akciju protiv njih. Mogućnost međunarodne vojne intervencije, na koju je od Smitha bio upozoren, samouvjereno je odbacio i srpske snage su nastavile sa kontinuiranim pritiskom.

Takav odnos ubrzo je počeo dobijati odgovore na bojnopolju. Armija Republike Bosne i Hercegovine (ARBiH) reagirala je napadima na planinskim visovima Vlašića i Majevice i na nekoliko drugih mjesta. Hrvatske snage su još od novembra prethodne godine i vremena Bihačke krize napredovale prema visovima Dinare i istočnom dijelu Duvanjskog polja, što je na istom pravcu uspješno nastavljeno u aprilu 1995. Početkom maja operacijom Bljesak Hrvatska vojska je u jednom naletu ovladala teritorijom zapadne Slavonije. Ishodi ovih i drugih vojnih aktivnosti u svojoj ukupnosti učinili su očitim promjene u odnosima snaga na ratištu i dodatno istakli trendove koji dugoročno nisu bili povoljni za srpsku stranu. To je predstavljalo značajan faktor ubrzanja događaja.

U aprilu 1995. ponovo je aktivirana Kontakt grupa koja je nastojala oživjeti pregovore i produžiti prekid vatre. Srpsko političko i vojno rukovodstvo i dalje je bilo u diplomatskoj izolaciji i isključeno iz zvaničnih mirovnih pregovora. Uporno odbijajući prihvatiti mirovni plan, jedini način povratka na diplomatsku scenu vidjeli su u bilo kakvoj značajnijoj vojnoj pobjedi i u užasima nove humanitarne katastrofe, kakvi su i inače pratili srpske vojne pobjede, koji bi zatim sa stranica štampe i televizijskih kanala svijetu skrenuli pažnju na nužnost uvažavanja njihovog mišljenja i stavova. To su bez značajnijeg uspjeha pokušali izvesti tokom novembarske ofanzive na Bihać. Za veće rezultate, po ovoj sumanutoj logici, bili su potrebni veći užasi. Kao tačka najveće medijske i diplomatske pažnje svijeta za takav poduhvat najprije je izabrano Sarajevo.

Incidenti i napadi na grad tokom aprila postajali su sve češći i ozbiljniji. Početkom maja srpske snage počinile su nove masakre civila. Na zahtjev Unprofora, 25. maja u popodnevnom satima, konačno su izvršeni upozoravajući zračni udari po jednom praznom skladištu municije u okolini Pala. To je bio tek simboličan odgovor, nakon kojeg su srpske snage intenzivirale i proširile napade i na druge „sigurne zone“. Kao što smo prethodno napomenuli, mjesta intenzivnih napada bile su i same mirovne snage. Do popodneva 26. maja preko 400 pripadnika UN-a na području pod srpskom kontrolom bilo je razoružano i uzeto za taoce. Jedan broj UN-ovih vojnika srpski otmičari koristili su kao živi štit oko potencijalnih ciljeva NATO-vih zračnih snaga. Pripadnici VRS su 27. maja zauzeli francuski položaj na Vrbanja mostu u Sarajevu, pri čemu su ubili dvojicu i zarobili 11 francuskih vojnika. Bilo je i više drugih napada. Nemoć međunarodne zajednice i snaga UN-a na terenu bila je potpuna i očigledna. Zbog toga su ministri odbrane EU i NATO-a donijeli odluku o stvaranju snaga za brze reakcije i njihovom upućivanju u Bosnu i Hercegovinu u cilju neposredne podrške i zaštite UN-ovih snaga. Do njihovog dolaska u zemlju i dovođenja u borbenu gotovost potrebnu za izvršenje zadatka proći će više od dva mjeseca. Za to vrijeme događaji su se i dalje odvijali unutar opisane matrice.

Zvaničnici UN-a pokušavali su izdejstvovati oslobađanje talaca pregovorima. Znakovit i značajan za tumačenje kasnijeg razvoja događaja, posebno sudbine Srebrenice, bio je sastanak između komandanta mirovnih snaga UN-a u bivšoj Jugoslaviji, generala Bernarda Janviera i generala Ratka Mladića održan u Malom Zvorniku 4. juna u Srbiji. Iako je do konačnog dogovora održano još nekoliko sastanaka, upravo se za ovaj susret veže mišljenje da je tada postignut sramni dogovor po kojem je oslobađanje talaca UN-a izvršeno u zamjenu za garancije da neće biti novih zračnih napada na srpske položaje i vojne objekte bez obzira na njihovo daljnje djelovanje. Iako su najviši predstavnici UN-a i Unprofora demantirali da su date bilo kakve formalne garancije

srpskom rukovodstvu u BiH, validni srpski izvori govore o tome da su taoci pušteni uz jugoslovensko posredovanje i da su preko Jugoslavije primljene neizravne garancije zapadno evropskih vlada da novih zračnih udara neće biti. I, kao što je poznato, nije ih ni bilo.

Početkom juna jedna srpska oružana formacija upala je u srebreničku enklavu i ubila izvjestan broj civila. Zatim su srpske snage zatražile od Unprofora da pomjeri osmatračnicu na južnoj granici enklave, a kada je to odbijeno, napale su pomenuti položaj. Komandant holandskog bataljona Thomas Karremans tražio je blisku podršku NATO-a, ali taj zahtjev nije odobren i incident je okončan bez posljedica po srpske napadače. Snage VRS-a su 23. juna ponovo napale enklavu. Ni ovaj napad nije doveo do reakcija UN-a.

Komandant Unprofora general Rupert Smith krajem juna je u razgovoru s novim kopredsjednikom Konferencije o Jugoslaviji Carlom Bildtom iznio uvjerenje da bi Armija BiH do kraja godine mogla dovoljno ojačati da može probiti obruč oko Sarajeva. Cijenio je i da bi dalje napredovanje hrvatskih snaga duž Livanjskog polja i Dinare moglo potpuno promijeniti strategijsku situaciju. Zbog toga je smatrao, i to je prenio Bildtu, da će Srbi napasti i zauzeti istočne enklave. Dakle, znaci upozorenja na dolazeću katastrofu sigurnih zona UN-a u Istočnoj Bosni bili su i vidljivi i registrirani, samo su reakcije izostale ili su bile neadekvatne.

Junski samit lidera zemalja Evropske unije, svojim je odlukama uglavnom ponovio poznate stavove plana Kontakt grupe i zahtijevao novo četveromjesečno primirje. U vezi s tim, tokom juna se moglo očekivati određeno zahlađenje američkog odnosa prema političkoj liniji rukovodstva BiH izraženoj u odbijanju daljeg popuštanja srpskim zahtjevima i opredjeljenju za nastavak oružane borbe.

Početkom jula bosansko-hercegovački premijer Haris Silajdžić se, prema Bildtovim sjećanjima, mnogo više nego u ishod mirovne inicijative uzdao u dvotrećinsku odluku Američkog kongresa o ukidanju embarga na uvoz naoružanja u BiH, što je očekivao kao ishod glasanja zakazanog za 10. juli. Međutim, glasanje u Kongresu odgođeno je za jednu sedmicu. Bila je to upravo ona sedmica nakon koje više ništa u cijeloj situaciji nije bilo isto. Kada je 6. jula 1995. pokrenut opći napad srpskih snaga na Srebrenicu, koji je kao i prethodni počeo atacima na osmatračnice Unprofora, ponovo je tražena bliska zračna podrška NATO-a, koja u sistemu odlučivanja s dvostrukim ključem nije odobrena.

Izostanak bilo kakve aktivnosti na zaustavljanju napada na sigurnu zonu u početnoj fazi, u kojoj ga je još uvijek bilo moguće zaustaviti, zvaničnici UN-a objašnjavali su procjenama da se radi o ograničenoj akciji usmjerenoj na smanjenje enklave, na presjecanje puteva i slično, kao da to već nije bio dovoljan razlog za preduzimanje mjera na koje su bili obavezani vlastitim mandatom. Na sastanku koji je generalni sekretar UN-a održao sa svojim saradnicima u Ženevi 8. jula, kojem su prisustvovali i komandanti Unprofora, situacija u Srebrenici nije ni spomenuta.

Za to vrijeme napadi i granatiranje Srebrenice nisu prestajali. Srpske snage su 9. jula prodrle duboko u enklavu i došle na kilometar od grada. Specijalni predstavnik generalnog sekretara UN-a je 10. jula obmanuo Savjet sigurnosti izvještajem da je napredovanje zaustavljeno i da je srpska vojska prestala s granatiranjem grada. U stvarnosti granatiranje je trajalo cijeli dan, a borbe slabih snaga ARBiH i napadača vođene su na nekoliko pravaca. Predvečer tog dana srpska pješadija izbila je na uzvišenja južno od Srebrenice. Snage UN-a ispalile su hlice upozorenja prema njima i upućen je zahtjev za blisku zračnu podršku, do koje ponovo nije došlo. Sutradan, 11. jula, srpska vojska ušla je u Srebrenicu.

Ovo je označilo kraj "sigurne zone" UN-a Srebrenica i početak ispisivanja najsravnijih stranica evropske historije nakon Drugog svjetskog rata. Narednih dana besprizornom svirepošću prema zarobljenim civilima i pojedinačnim i masovnim ubistvima više od 8.000 muškaraca, srpske snage počinile su zločin genocida nad Bošnjacima.

Obaveza podsjećanja na ove činjenice i njihov kontekst je univerzalni civilizacijski i moralni imperativ koji proizilazi iz same prirode genocida kao najtežeg oblika zločina. Za nas u Bosni i Hercegovini svaka ozbiljnija politička kriza, a jednu takvu upravo proživljavamo, obavezu podsjećanja na zločine i stradanja ističe i kao bitno praktično pitanje u setu pretpostavki našeg opstanka.

Prof. dr. Enis Omerović, dekan Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici **Zločin genocida kao prijetnja budućnosti**

Ovo izlaganje temeljim na višegodišnjem istraživanju koje je sabrano u knjizi „Genocid nad Bošnjacima – međunarodnopravna analiza“. U tom istraživanju genocid u Srebrenici se razmatra ne samo kao „paradigma zla“, već i ogledni primjer nedostatka međunarodne volje, ali i pravnog potencijala da se genocid, kao najteži međunarodni zločin, prevenira, procesuiru i u potpunosti razumije. Genocid se s pravom smatra zločinom nad zločinima. Ne samo zbog njegove brutalnosti, već i zbog njegova pravnoga, moralnoga i simboličnoga značaja u međunarodnom poretku.

Za razliku od drugih međunarodnih zločina, poput ratnih zločina ili zločina protiv čovječnosti, genocid cilja na kolektivni identitet. Ne samo pojedince, već cijeli kolektiv. Cilj nije ukloniti „neprijatelje“, već istrijebiti narod, etničku, vjersku, rasnu ili nacionalnu skupinu kao takvu. To je jedini međunarodni zločin koji zahtijeva dokaz postojanja posebne genocidne namjere, što znači da počinitelj ne djeluje samo sa neprijateljstvom ili sa okrutnošću, već sa ciljem eliminacije ili uništenja cijele jedne skupine.

Genocid ne uništava samo živote. On briše kulturu, briše sjećanje, porodice, jezike, religiju, teritorijalnu prisutnost. On ostavlja trajnu kolektivnu traumu, često kroz više generacija. Zato se kaže da genocid, kao međunarodni zločin, ne ubija samo tijela, već i duh zajednice. U genocidu žrtve nisu ubijene zbog onoga što su učinile, već zbog onoga što jesu. To predstavlja najdublje poricanje načela jednakosti, dostojanstva i prava na postojanje, na fizičko-biološko postojanje.

Zbog svojih osobina genocid ima poseban međunarodno pravni status. Izdvojene kao samostalni zločin prema Konvenciji o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida godine 1948. u Ujedinjenim nacijama.

Međunarodni sudovi, Međunarodni sud u Haagu, glavni sudski organ UN-a koji sudi državama je Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju, koji je bio *ad hoc* međunarodni krivični tribunal koji je sudio pojedincima za zločin genocida kao pomoćni organ UN-a, pravno su posebno razrađivali ovaj zločin kroz presude Krstiću, Karadžiću, Mladiću i kroz predmet Bosna i Hercegovina protiv Srbije za zločin genocida. Krivični progon za zločin genocida nikada ne može zastariti i može dovesti do odgovornosti države kao pravne osobe. Ne samo, dakle, do individualne krivične odgovornosti, već i do odgovornosti država. Genocidi postaju moralne prekretnice čovječanstva, nakon kojih zasigurno redefiniiraju međunarodno pravo, institucije pravde, obrazovanje, sjećanje.

Trideset godina od genocida u Srebrenici nismo ovdje da se samo sjećamo. Okupljeni smo zbog obaveze prema pravu, prema pravdi, prema dostojanstvu i prema generacijama koje dolaze. Jer genocid ne završava sa pogubljenjem posljednje žrtve. On traje dok god traje poricanje, nekažnjivost i zaborav.

Govoreći danas pred vama, činim to ne samo sa osjećajem akademske i građanske odgovornosti, već i u svijetlu jednog historijski značajnog trenutka. Kako je pomenuo moj uvaženi kolega Džananović u svom izlaganju, jučer je prvostepeno vijeće Suda BiH po prvi puta, temeljem dopuna državnog krivičnog zakona iz 2021., donijelo presudu za poricanje pravosnažno osuđujućih sudskih odluka koje su utvrdile postojanje, odnosno počinjenje genocida na području sigurne zone UN-a Srebrenica u julu 1995. Ta presuda nije samo pravosudni akt jednog sudskog tijela. Ona je poruka. Poruka da se negiranje genocida više ne tolerira i da se takva ponašanja prepoznaju i kao oblik pravno sankcionisanog nasilja nad istinom, nad žrtvama i pravnim poretkom.

Genocid u Srebrenici je već presuđen pred domaćim i međunarodnim pravosudnim tijelima, ali jučer je prvi put pravosuđe Bosne i Hercegovine ustalo u odbranu Srebrenice i svih ranije donesenih sudskih odluka o zločinu genocida na tome području. Ne riječima, već djelima i kaznom.

U julu 1995. pred očima svijeta, u sigurnoj i zaštićenoj zoni UN-a izvršen je zločin koji je definisao jednu epohu. Više od osam hiljada bošnjačkih muškaraca i dječaka je pogubljeno, desetine hiljada protjerano, a porodice su zauvijek razdvojene. Ovaj zločin nije proizvod haosa. On je rezultat jedne organizirane, planirane i vojne operacije sa jasno strukturiranom komandnom hijerarhijom i sa jasno izraženom namjerom uništenja. Onim što Konvencija o genocidu iz 1948. naziva genocidnom namjerom – posebnom namjerom da se uništi dio naroda kao takvoga.

U svojim studijama analiziram upravo tu dimenziju. Kako se genocid gradi prije nego što se uopće izvrši. Kroz dehumanizaciju, segregaciju, izolaciju, propagandu, a zatim kroz efikasno, gotovo birokratski organizirano uništenje.

Srebrenica nije bila incident. Ona je bila vrhunac zločinačke politike. Presudom u predmetu Radislav Krstić iz 2001. godine Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju prvi je put pravno okvalificirao zločine na području Srebrenice kao genocid. Kasnije su tu kvalifikaciju potvrdile presude u predmetima Popović i drugi, Zdravko Tolimir, Radovan Karadžić, Ratko Mladić.

U svojim istraživanjima posebno razlažem stajalište da genocid ne mora ciljati cijeli narod, već i dio naroda kao takav, ukoliko je taj dio definiran kroz specifičnu geografsku, demografsku ili simboličku funkciju. U slučaju Srebrenice cilj je bio fizičko-biološko uništenje bošnjačkoga prisustva u istočnoj Bosni i Hercegovini.

Haški Tribunal za bivšu Jugoslaviju nije sudio samo pojedincima. On je postavio temelje međunarodnoga krivičnog prava za 21. stoljeće. Pokazao je da komandna odgovornost nije samo teorija, već i sudska praksa, da zločini imaju svoje ime, strukturu i izvršitelje, ali i svoje pravne učinke, odnosno pravne posljedice.

U predmetu Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore, pred Međunarodnim sudom u Haagu, po prvi je puta jedna država pokrenula tužbu za genocid protiv druge. Izuzimajući jedan predmet iz 70-ih godina pred Međunarodnim sudom, Pakistan protiv Indije, koji ovaj sud nije rješavao u meritumu. Sud je presudom iz februara 2007. potvrdio da je u Srebrenici počinjen genocid, ali nije pronašao dovoljno dokaza za direktnu odgovornost Srbije. Međutim, Srbija je proglašena odgovornom za nesprečavanje genocida i nekažnjavanje počinitelja genocida, odnosno nesaradnju sa Haškim tribunalom, uključujući neizručenje Ratka Mladića.

Obrađujemo pravni okvir, ukazujući na važan koncept koji je Međunarodni sud u Haagu ovdje afirmisao, a to su pozitivne obaveze svih država svijeta, članica međunarodne zajednice, neovisno da li je država strana ugovornica Konvencije o genocidu ili nije. A to su obaveze država da, ne samo ne čine genocid, već da ga spriječe i da ga kazne. I upravo je ova presuda nedvojbeno potvrdila pravnu kvalifikaciju genocida, ali je s druge strane razotkrila granice koje postoje u međunarodnom pravu kada je riječ o dokazivanju institucionalne odgovornosti.

Srebrenica je trebala biti zaštićena zona. Prisustvo Unprofora i holandskog bataljona imalo je simboličnu i operativnu svrhu – zaštitu civila. Umjesto toga desila se evakuacija, ravnodušnost, a potom masakr.

U jednom svome istraživanju analiziram i pitanje međunarodne odgovornosti za propust, koje i dalje ostaje pravno otvoreno. Ujedinjene nacije nisu nikada sudski odgovarale za propust da spriječe genocid, ali su u vlastitome izvještaju generalnog sekretara UN-a iz 1999. priznali kolektivni institucionalni neuspjeh. To priznanje ne mijenja prošlost, ali mora obavezivati budućnost.

UN kao međunarodna organizacija uživa gotovo potpuni funkcionalni imunitet pred nacionalnim i međunarodnim sudovima. To znači da danas ne postoji mehanizam pravne odgovornosti UN-a ni pred jednim sudom na svijetu, čak ni u slučajevima ozbiljnih propusta, kao što je to bilo nesprečavanje zločina genocida u Srebrenici. Također, Međunarodni sud u Haagu donosi obavezujuće presude između država, ali nema izvršnu vlast da te presude i nametne. Prema Povelji UN-a predviđeno je da Vijeće sigurnosti UN-a može osigurati izvršenje presuda Međunarodnog suda u Haagu, ali samo ako to zatraži jedna strana u sporu, odnosno ako Vijeće sigurnosti postigne politički konsenzus.

Vijeće sigurnosti u praksi rijetko koristi takvu odredbu Povelje UN-a, jer stalne članice koriste pravo veta. Također, Međunarodni sud u Haagu se time svodi na moralnu i pravnu instancu bez ikakve prinude. Za razliku od nacionalnih sudova, čije presude izvršavaju policija, odnosno administracija.

Ovo nas vodi zaključku da postoje dva velika izazova, koja pokazuju strukturalnu slabost međunarodnog prava: Ujedinjene nacije nisu podložne sudskoj odgovornosti, a presude Međunarodnog suda u Haagu ovise o političkoj volji u smislu njihova provođenja. Zato međunarodno pravo mora računati na političku odgovornost i pritisak javnosti, na moralni autoritet presuda i izvještaja te na međunarodnu saradnju i konsenzus, jer bez toga čak i najjači pravni tekst ostaje bez ikakve pravne posljedice.

Poricanje genocida danas ne dolazi samo od marginalnih glasova. Ono dolazi iz institucija, dolazi iz udžbenika, iz javnih izjava političkih lidera. Poricanje nije samo intelektualna uvreda, ono je oblik sekundarnog nasilja. Vraćanje žrtava u status nevidljivih, osporavanje njihova stradanja, poništavanje pravosnažnih sudskih odluka. Sve to razara temelje jednog demokratskog društva i ugrožava mogućnost pomirenja. Zato su dopune Krivičnog zakona BiH iz 2021., koje inkriminiraju poricanje genocida, bile nužne. One su pravni štiti protiv pokušaja da se istina ponovno ubije.

Što možemo mi učiniti? Naša uloga, uloga akademske zajednice i zakonodavstva, nije da šutimo kada istina biva relativizirana. Srebrenica mora biti dio obrazovanja, ona mora biti dijelom dijaloga i, zasigurno, dijelom pravnog sistema. Ne kao simbol tragedije Bošnjaka, već kao simbol evropske savjesti. Ne kao predmet prošlosti, već kao poziv budućnosti. Pravnici, zakonodavci, učitelji, sudije, historičari i drugi znanstvenici -svi mi imamo odgovornost da pravdu ne prepustimo zaboravu. Jer, ako se istina izgubi u kompromisu, pravo prestaje biti temelj zajednice i postaje sredstvo za manipulaciju.

Foto Nikola Šolić

Trideset godina nakon genocida na području Srebrenice, još uvijek nismo dovršili svoju vlastitu dužnost. Zločinci su osuđeni, ali negiranje dalje traje. Presude su donesene, ali pomirenje izostaje. Pravo je ispisano, ali pravda mora biti proživljena. Zato dozvolite da završim s porukama upućenim onima koji danas imaju odgovornost u ovome zakonodavnom tijelu, u učionicama, u diplomatskim institucijama. Zakoni su snažni samo kada štite ono što je tačno. Ako zakoni ostanu nijemi pred negiranjem genocida, onda su izgubili svoju svrhu. Pozivam da podržimo politike sjećanja, zakone istine i da jasnim glasom poručimo: genocid je počinjen i za Srebrenicu mora postojati moralna i pravna odgovornost.

Poruka studentima, oni su budućnost sistema koji pokušavamo graditi i koji pokušavamo držati, : učimo činjenice i budimo hrabri u odbrani činjenica, jer znanje bez integriteta ne spašava nijednu žrtvu, niti sprječava bilo kakav budući zločin. I svojevrsna poruka međunarodnoj zajednici: da više nikada ne smije postojati zaštićena ili sigurna zona bez realne zaštite.

Neutralnost pred genocidom nije diplomatska vrlina, to je etički poraz. Ostanimo dosljedni u primjeni presuda, u zaštiti činjenica i u podršci onima koji tragaju za pravdom. Jer Srebrenica nas je podučila da zlo ne počinje pogubljenjem, već počinje šutnjom, da genocid ne završava masakrom, već poricanjem, a da pravda ne dolazi sama, već se mora izboriti.

Zato neka današnji dan ne bude samo čin pamćenja, već i zavjet naše odgovornosti. Jer bez pravde nema mira, bez istine nema pomirenja, a bez odgovornosti nema čovječnosti. Jer pravda ne prestaje kada se napiše presuda. Učenje o genocidu ne znači živjeti u prošlosti, znači razumjeti kako nastaje zlo, kako se stvara klima nekažnjivosti i kako izgleda ta tišina koja prethodi zločinu genocida.

Učiti o Srebrenici znači učiti da ne budemo nijemi kada bude najvažnije govoriti.

Novinar i publicist Jakub Salkić

Svjedok genocida

Ja sam rođen u jednom selu koje se nalazi u opštini Bratunac, mjesna zajednica Konjević polje, na raskrsnici puteva Sarajevo, Zvornik, Beograd – Tuzla, Zvornik, Srebrenica. Kada je počela agresija, 1992. godine, dolazili su Srbi pod krinkom JNA da traže oružje od ljudi, kao, *mi ćemo vas štiti, nemate potrebe da se brinete, sve će biti u redu...* U selima i gradovima koji su pristali na to vrlo brzo su im došli na vrata, odveli ih u logore, strijeljali, zaklali... Dakle, veći dio bratunačke opštine je etnički očišćen već 1992. Ostalo je samo jedno selo koje se branilo otprilike deset mjeseci, u regiji oko Konjević polja.

Već 1993. i tu je došlo dosta izbjeglica, nestalo je hrane, nije bilo lijekova, bilo je u potpunom okruženju, takoreći, ni ptica nije mogla ući, ni izaći. Tada se već vidjelo da se ne može tu opstati, počele su velike ofanzive srpske vojske, linije su pale i morali smo seliti. Dobro se sjećam kad smo prvi put krenuli od svoje kuće, dakle, kad sam prvi put zvanično postao izbjeglica. To je etiketa koju niko na svijetu ne voli, čini mi se, niko na svijetu ne voli izbjeglice. Koliko god se trudili biti empatični, na kraju krajeva osjetite nekakav drugačiji odnos, makar u pogledu, u jednoj riječi, u nekom gestu i nekako to čovjeka može da povrijedi.

Dobro se sjećam tog trenutka kad smo pokupili stvari koliko smo imali, koliko smo zapravo mogli da stavimo u torbe koje možemo ponijeti i da krenemo prema Srebrenici. A bilo je tako hladno. To je, mislim, jedna od najhladnijih noći koju sam u životu doživio i to putovanje prema Srebrenici po toj hladnoći izazvalo je teške emocije. Zamislite da hodate u skupini od stotina i stotina ljudi koji izgledaju kao da su im sve lađe potonule, da im je čitav život srušen da su odjednom postali beskućnici. Kasnije sam saznao za slučaj žene kojoj je tako beba umrla dok smo putovali prema Srebrenici. Beba je bila stara svega nekoliko sedmica i žena je to mrtvo dijete nosila sa sobom satima i nije shvatila da ono više nije živo.

U neko doba, kad smo već stigli u opštinu Srebrenica, došli smo prvo u selo Šušnjari. Zamislite kad se tu slilo nekoliko hiljada ljudi, tu nije bilo slobodnog mjesta gdje biste mogli leći i spavati makar na toj hladnoći. Vidite ljude koji spavaju na cesti, na njivama, na sijenu ili u štalama. Naj-sretniji su oni koje neko pusti u kuću, ako nekog poznajete. Mi smo imali tu sreću i prespavali smo kod poznatih pa smo nastavili dalje i smjestili se u selu Slatina. Tu smo preživjeli tih dvije i pol godine do jula 1995.

Iako je već tada bila strašna glad, nije bilo hrane, još nije bilo nikakve humanitarne pomoći. Nas sedmoro primio je jedan čovjek, dao nam podrum sa dvije prostorije. Bile su neke čudne bube koje izlaze iz pukotina u zidu i tako strašnu grizu da imate strašne plikove, mi u početku nismo znali da su to stjenice. Onda nas je primio drugi čovjek, dao nam jednu sobu, a svojim, kojih je također bilo mnogo, ostavio drugu sobu i dnevni boravak. Ja sam to tada doživio kao najveći izraz ljudske dobrote.

Kako je 1993. Srebrenica postala zaštićenom zonom, počela je dolaziti humanitarna pomoć, došao je i Unprofor i život se počeo vraćati u neku normalu. U školu smo počeli ići na ljeto 1993., ali ne u školsku zgradu, već u neku bašču. Tu nas je učitelj okupljao svaki dan i tako sam završio drugi razred u šljiviku. Meni je babo, od onoga najlona za zaštitu prozora napravio torbicu za školu.

Međutim, već 1995. sve češće se čulo granatiranje, rafali, pucnjava, iako su roditelji govorili: nije to ništa strašno, to će proći. Ono što se često zaboravlja u vezi sa Srebrenicom jeste to da, kad je proglašena zaštićenom zonom, Bošnjacima je oduzeto i ono malo oružja što su tada imali. I

onda, odjednom smo morali otići odande. Vjerujte, za negdje sat vremena cijelo selo se potpuno ispraznilo, ta se vijest proširila velikom brzinom i ljudi su brzo krenuli. Mi smo posljednji izašli iz sela zato što smo imali dvije nepokretne žene, koje su moja mama i *amidžićna* nekako, prvo na konjima, a onda u nekim kolicima, dovele do Potočara.

Dakle, kad smo došli u Potočare, došli smo pred bazu UN-a u one fabričke hale gdje smo prenoćili, a već sutradan su počeli dolaziti srpski vojnici. Pamtim taj trenutak, dok gledam kako preko neke njive idu ti vojnici i vode pse, mislim da smo svi tada shvatili da je gotovo. U tom trenutku nastaje nevjerovatan strah, panika, ljudi više ne znaju šta da rade. Sjećam se jedne žene – vrišti, čupa kosu i viče: Sve će nas pobiti! Te noći moja mama i ostale žene koje su bile s nama uopšte nisu spavale u strahu da će netko ući u tu halu. Ujutro me jedna od mojih rodica povela van u neko kukuruzište da obavim nuždu, a kad smo se vraćali ugledao sam kanal u kojem je bilo puno leševa, ljudi preklanih vratova. Otrčao sam u halu i govorio mami: *Idemo odavde!* i počeo sam plakati.

U međuvremenu počelo se govorkati kroz narod da će ići neki konvoj, da će nas odvesti neki kamioni i autobusi. Otišli i stali kod baze Unprofora, tu je bio lanac ispred. Gledam kako neki srpski vojnik razgleda po onoj masi naroda i ugleda nekog čovjeka, kaže mu – dođi ovamo – i odvede ga iza neke kuće, otamo se malo kasnije čuje pucnjava.

U neko doba, primijetili su da imamo dvije nepokretne osobe i rekli nam – vi ćete ići u drugom konvoju. Uskoro su nas uzeli u neki kamion, jer nam je jedan vojnik rekao da ne smijemo u autobuse. U tom trenutku nismo razumjeli zašto, ali smo kasnije shvatili, iz priča drugih ljudi, da su odvajali muške iz tih autobusa. Dok smo se vozili tim kamionom, pod ceradom na 30 i više stepeni, bio bih dao sve na svijetu za kap vode...

Dovezli su nas negdje između Vlasenice i Kladnja, u mjesto Tišča i odatle smo pješaćili prema Kladnju, uglavnom po noći. Stigli smo do Kladnja pred zoru, onda smo spavali na nekoj njivi i otuda su nas pokupili na drugu livadu kod Živinica, gdje smo spavali i onda su nas na kraju smjestili u šatore na aerodromu Dubrave. Bili smo sretni što smo živi. Brinuli smo se samo za očeve, za braću, a žene za sinove. Najčešća je tema razgovora bila je li neko prešao, tko je gdje prešao i to nadanje kada će neko od tvojih doći i hoće li.

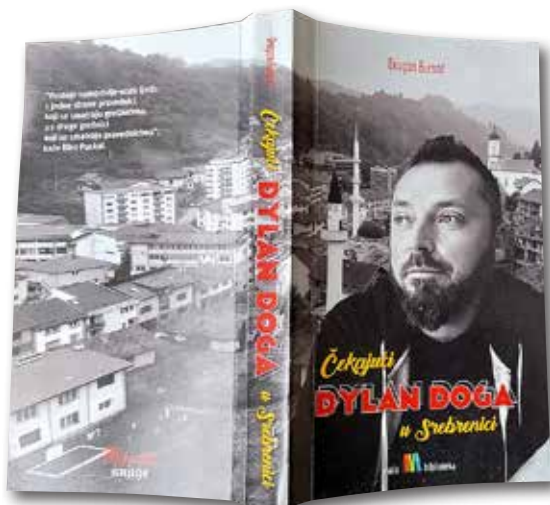
Uglavnom, sada često odem u Bratunac, recimo petkom na džumu i, kada idemo kući, često se pitam kako nitko od onih Srba koji tamo žive ništa ne spominju o ratu. Baš se pitam kako se oni osjećaju kad vide da smo još tu. Prošli vikend sam išao sa sinom tamo, on ima osam godina i pričam mu kako smo preživjeli i kako je njegov dedo ostavio blago u staroj kući, a njemu oči sjaje. Onda mu kažem: nije baš zlato, nije novac, već to su naše knjige koje je moj babo sakrio da ih ne unište, tu je Kur'an, tu su zbirke epske poezije, naše balade – to je naše blago, naše korijenje.

Prvi put sam u Potočare otišao poslije genocida na jednu dženazu, kad sam imao, čini mi se, 17 godina i tad sam obećao sebi da ću postati novinar zato da bih mogao pisati i govoriti o tome.

Dragan Bursać

8372 nije broj, to je ime i prezime genocida

Dobri čovječe, ako čitaš pažljivo i razgovjetno imena i prezimena sakrivena ispod brojke 8372, trebaće ti najmanje ČETIRI sata čitanja! ČETIRI sata samo za uvod iz kojeg stoji bezmalo 9.000 ljudskih priča, sudbina, ljubavi, svađa, sreće, rođendana, proslava i žalovanja... Dobri čovječe, ako čitaš pažljivo, vidjećeš da to nisu brojevi, to su LJUDI. Ljudi koji su ubijeni, jer se drugačije zovu i drugačije Bogu mole! Ne, 8372 nije broj.

To je šifra za bol, to je otvorena rana moje zemlje i ožiljak na licu čovječanstva. 8372 je ključ od porodične kuće jednog podzemnog grada sazdanog od kostiju ljudi i metaka zvijeri.

Dobri čovječe, ako ne znaš imena, a ti broji.

Pa neka ti broj bude čovjek, makar jedan put.

Pa ćeš se zabrojati poslije par hiljada i mozak će ti odustati...

A to nije broj!

8372 je šifra za bol i ime i prezime genocida!

I onda neko negira genocid?!

Od vojnog groblja do samoubijanja u Srebrenici

Da, negira ga srBski predominatni (polu) intelektualni establišment sa obje strane Drine.

Pa se može čuti rječita misao srBskog gebelsovskog informativnog gurua Milomira Marića, kako se svi koji su rođeni u BiH, moraju sahraniti u Potočarima, e da bi se, po njemu, namirio broj mrtvih. Pa se može čuti, jednako tonirana i u isti zločinački valer ofarbana zapaljivost Dodika Milorada po kojoj su Potočari „vojno groblje“ i ništa više.

Ne, nema tu niti jednog jedinog traga o genocidu. Jeste to onaj Dodik koji je prije deceniju i više tvrdio kako je počinjen genocid, a sad ga negira na sva zvona. Jeste to ista ona bratija, koja je prije deceniju (možebitno) i bila na putu ozdravljenja, a sada je sa sumanute strane povijesti.

Negiranje genocida kao saučesništvo

Nego, nakon brojeva iz kojih stoje hiljade ubijenih ljudi sa imenima i prezimenima, neko će se zapitati: pa zašto, zašto uz ubijene u genocidu spominjati i negatore istog?

Iz dva razloga:

Prvi je, fakat da su negatori u jednom košu sa zločincima koji su počinili genocid. Da, svi oni zajedno u zbiru su proizveli namjesto ljudi, onaj suhi broj 8372 i svi oni zajedno su, baš to – ime i prezime genocida.

Genocid je ogroman, nadilazi zločine, genocid je napunjen kostima hiljada nedužnih Bošnjaka, genocid je potvrđen Međunarodnim sudskim aktima, i pored logičke očevidnosti, predstavlja i pravnu tekovinu. Ali, genocid je, sa druge strane spektra, čitava mreža imena i prezimena ljudi koji su ga počinili i onih koji ga negiraju. Da, to jeste osovina VRS-a Krstić-Mladić, ali to jeste podjednako i postratna os Dodik-Milomir Marić. Jer, šta je negiranje genocida sa pozicije (svake) moći, do li indirektno saučesništvo.

I to jeste prvi razlog, a drugi razlog je mnogo bitniji, čini mi se.

Afirmacija genocida kao nužnost je posljednja njegova faza

Da pojasnim:

Prije par dana, kolega Mladen Obrenović u sjajnom autorskom tekstu "Negiranje kao posljednja faza genocida koja traje", napisao je sljedeće: "Onih koji negiraju genocid počinjen u u Srebrenici još uvijek je puno – i u Bosni i Hercegovini, i u Srbiji, dok mnoge u susjedstvu Srebrenica uglavnom ne zanima", što je istina uz jednu opasku, NEGIRANJE NIJE POSLJEDNJA FAZA GENOCIDA! (vijesti/negiranje-kao-posljednja-faza-genoc...)

Posljednja faza je, afirmacija genocida i njegovo pretvaranje u neku vrstu „fer pobjede“. Da zvuči nakaradno i nekrofilski, ali upravo to radi Milorad Dodik i klika mu. Upravo to je direktna posljedica nedostatka denacifikacije i nedostatka krivične odgovornosti u mojoj zemlji, zemlji u kojoj je počinjen genocid, a koja nema Zakon o zabrani negiranja istog.

Pa tako evolucija, a to je loša riječ, prije će biti metastaza, napreduje posebno u Srbiji i entitetu RS. Od potrebe da se smanji broj ubijenih, da se kaže kako je počinjen eventualno zločin, nikako genocid, došlo se metastazom u terminalno stanje u kojem je poželjno reći, kako jeste pobijeno hiljade ljudi, ali na tzv. vojnički način. A da, izvođači radova i njihovi nadležnici u toj priči su heroji. I onda epika radi svoj posao, pa se opet čuju nastrani pjesmuljci o „srebreničkoj reprizi“- Pa se onda posljednja faza negiranja genocida ubrzava i prelazi u fazu želje za ponavljanjem istog. Zapravo, najbolje je to formulisao jedan ovdašnji srbski fašista koji veli: „Ne, nije problem što je pobijeno toliko ljudi, problem je što nisu SVI pobijeni, pa da jednom za svagda završimo sa tim“.

E, to vam je ime i prezime genocida i njegova zadnja faza!

To vam je energetska supstanca koja je stvorila brojku 8372 i entropijski teži da razori i ono malo živućih svjedoka genocida.

Živi ljudi; žive priče, mehanika fluida, biologija i psihologija...

A, šta kaže Hasan Nuhanović koji se „otvorio“ Bori Kontiću u Sarajevskim sveskama u jednom od najboljih intervjua u istoriji moje zemlje koji se zove Mehanika fluida: "...

Oni su istjerani pred mojim očima. Gledao sam svog brata. Njegove plave oči i blijedo lice. Izgledao je mirno. Možda bi neko rekao da izgleda zabrinuto ali ne uplašeno. Da li je to bilo zato što je toliko mlad da jednostavno nije mogao pojmiti šta se dešava oko njega. Ili je samo mislio da je to samo još jedan u nizu groznih događaja kroz koje naša porodica prolazi od aprila 1992. kad smo napustili dom u Vlasenici. Da li se pretvarao da nije uplašen jer se njegova bivša djevojka takođe nalazila unutar UN baze? Tanka djevojka sa predivnom plavom kosom. Morao ju je vidjeti u onoj gužvi juče. Ja sam je primijetio. U tom trenutku je Christina Schmidt, koordinatorica Ljekara bez granica rekla jednom od UN posmatrača kapetanu Andre de Haanu: „Da li si vidio onih devet mrtvih tijela izvan baze?“ Ja sam se okrenuo i rekao svojim. „Ubijaju ljude izvan baze. Ubiće nas sve“...

Takvih priča bilo je na hiljade, takve priče i ti ljudi su nam stvarali pred očima mentalni arhipelag zla, čiji završni čin se odigrao u julu '95 u Srebrenici. Ah, priča je sve manje, sagovornici su sve rjeđi, biologija i psihologija čine svoje.

Sa druge strane, povampireni nacionalizam, koji je odavno zakoračio u fašističke vode, osmjehuje se i na krilima revizije čeka neko novo klanje.

I zato ne! Ne, 8372 nije broj!

To je šifra za bol, to je otvorena rana moje zemlje i ožiljak na licu čovječanstva. 8372 je ključ od porodične kuće jednog podzemnog grada sazdanog od kostiju ljudi i metaka zvijeri.

To je ime i prezime genocida!

(iz knjige: Dragan Bursać, „Čekajući Dylan Doga u Srebrenici“, Art Rabić, Sarajevo, 2022. – prenosimo uz dozvolu autora)

SRPANJ 2025.

1. 7.

„MAJKA SREBRENICE“: GLOBALNA MEMORIJALNA IZLOŽBA POVODOM 30 GODINA OD GENOCIDA

Javna ustanova *Gradski Muzeji Sarajevo* (Muzej savremene umjetnosti *Ars Aevi*) pokrenula je međunarodni umjetnički projekt povodom obilježavanja 30. godišnjice genocida u Srebrenici. U središtu projekta nalazi se prepoznatljiva fotografija *Majka Srebrenice*, autora Almina Zrne, renomiranog bosanskohercegovačkog fotografa – snažan vizualni prikaz bola, tišine i dostojanstva, koji prelazi granice jezika i nacija. U znak poštovanja prema žrtvama i njihovim porodicama, izložba će biti postavljena 11. jula 2025. godine na javnim lokacijama i fasadama relevantnih institucija u gradovima na pet svjetskih kontinenata. Među potvrđenim gradovima su: New York, Sydney, Berlin, Prag, Beč, Zagreb, Venecija, Cuneo, Srebrenica, Sarajevo, a lista se kontinuirano proširuje.

foto: Almin Zrno *Majka Srebrenice*

2. 7.

30. GODINA OBLJETNICA GENOCIDA U SREBRENICI: SJEĆANJE KAO MORALNI IMPERATIV I POZIV NA SUPROTSTAVLJANJE MRŽNJI

Države, članice Europske unije bit će zastupljene na najvišoj razini na komemoraciji kojom će narednog tjedna u Srebrenici biti obilježena 30. obljetnica genocida nad Bošnjacima što su ga tamo 1995. godine počinili pripadnici vojske i policije bosanskih Srba, potvrdio je u srijedu šef delegacije EU u BiH Luigi Soreca. “Sjećanje nije samo moralni imperativ već i poziv na suprotstavljanje mržnji, netoleranciji i nepravdi”, napisao je Soreca u objavi na društvenoj mreži X.

3. 7.

PREDSJEDNIK HRVATSKE VLADE ANDREJ PLENKOVIĆ NA KOMEMORACIJI ŽRTVAMA GENOCIDA U SREBRENICI

Najavljeno je, Plenković će putovati u Srebrenicu 11. srpnja kako bi sudjelovao u obilježavanju 30. obljetnice genocida. Bit će među govornicima na komemoraciji na kojoj se očekuje sudjelovanje cijelog niza europskih dužnosnika, među kojima i predsjednika Europskog vijeća Antonija Coste, brojnih ministara vanjskih poslova i drugih dužnosnika europskih država. Bit će ondje i predsjednica Mehanizma za međunarodne kaznene sudove (MICT), nasljednika Haškog suda, Gabriela Gatti Santana i glavni tužitelj Serge Brammertz.

4. 7.

30 GODINA SREBRENICE: DANAS POČINJE PUT SJEĆANJA KROZ GRADOVE HRVATSKE

Večeras u 19 sati u Novinarskom domu u Zagrebu bit će svečano otvorena izložba *Potočarske sje-ne* fotografa Velije Hasanbegovića, čime započinje projekt „Srebrenica – 30 godina: Put sjećanja kroz gradove Hrvatske“, u organizaciji Nacionalne koordinacije Bošnjaka u Republici Hrvatskoj. Projekt će u narednim danima obići osam gradova širom Hrvatske, s ciljem čuvanja kulture sjećanja, suočavanja s istinom o genocidu i promicanja međusobnog poštovanja među narodima.

U program su uključene i promocije dvije knjige: Monografije *Potočarske sjene i naučnog djela Genocid nad Bošnjacima* prof. dr. Enisa Omerovića – prve međunarodnopravne analize Genocida nad Bošnjacima.

GRADONAČELNIK GLAVNOG GRADA KANADSKE ALBERTE DONIO PROKLAMACIJU O GENOCIDU U SREBRENICI

Edmonton, glavni grad kanadske pokrajine Alberta, proglasio je 11. juli 2025. godine Danom sjećanja Srebrenice. Gradonačelnik Edmontona Amarjeet Sohi potpisao je proklamaciju kojom se odaje počast više od 8.000 ubijenih bošnjačkih muškaraca i dječaka iz Srebrenice. Proklamacijom se poziva na sjećanje, istinu i pravdu kao temelj za pravednije i humanije društvo. U proklamaciji se podsjeća da je genocid u Srebrenici najgori masovni zločin počinjen u Evropi nakon Holokausta, te da je obilježavanje tog zločina važno za borbu protiv mržnje, diskriminacije i netolerancije.

USKORO ĆE BITI 30. OBLJETNICA GENOCIDA U SREBRENICI. IZ SRBIJE I RS DOŠLA JE SKANDALOZNA INICIJATIVA

Uoči obilježavanja 30. godine genocida u Srebrenici, Europska unija poziva na priznanje onoga što se dogodilo, poštivanje žrtava, promicanje pomirenja i suočavanje s korijenima mržnje koja je dovela do tog genocida. Ta poruka EU dolazi u vrijeme kada se u Srbiji ponovno, s najvišeg vrha, negira genocid u Srebrenici, napadaju oni koji taj događaj nazivaju pravim imenom, dakle genocidom. A u provladinim medijima čuju se i pozivi da se 11. srpnja, umjesto obilježavanja genocida, u Srbiji i entitetu Republika Srpska „proslavi dan oslobođenja Srebrenice“.

5. 7.

ZLATKO LAGUMDŽIJA: GENOCID U SREBRENICI JE POLITIČKA, HISTORIJSKA I PRAVNA ČINJENICA

Ambasador BiH pri UN Zlatko Lagumdžija smatra da je obilježavanje 30. obljetnice genocida u Srebrenici, nešto što se mora uraditi radi preživjelih i radi ljudi, kojih više nema, koji su ubijeni u tom najstrašnijem zločinu na kraju 20. stoljeća u Europi. „Govorim, prije svega o majkama Srebrenice o Muniri Subašić kao simbolu te snage nakon nemjerljive lične tragedije. Zatim, jedne druge generacije koju predstavlja, recimo, Mirela Osmanović, koja je bila dijete. Danas vodi jedan vrlo važan segment u Memorijalnom centru, koja će govoriti također, kao i Munira na samom obilježavanju i komemoraciji u Ujedinjenim nacijama. I tu je i treća generacija. Treća generacija, koju predstavlja Uma Čizmić, koja je praktično, kako se to danas kaže, stariji maloljetnik, i ona će na violini, da nam prikaže snagu Srebreničkog inferna. Ona je dijete preživjelih iz Srebrenice. Njen otac je bio borac Armije Republike BiH, koji je preživio genocid i koji je, danas diplomata i vojnik sa najvišim činovima. Njihova poruka je, ustvari poruka okrenuta ka budućnosti i ovo obilježavanje, možemo ga napraviti u Ujedinjenim nacijama, zato što smo jasno rekli svima ovdje, ovo ne treba nama, ovo treba vama. Ovo svijetu treba, sa porukom, nemojte da se vama ovo događa“, poručio je Lagumdžija.

LJEKAR KOJI JE PREŽIVIO GENOCID U SREBRENICI

Šef hirurgije u ratnoj bolnici u Srebrenici dr. Ilijaz Pilav, bio je jedan od posljednjih građana koji je napustio Srebrenicu nakon pada te zaštićene zone Ujedinjenih naroda (UN) jula 1995. godine. Iz okupiranog grada otišao je s posljednjom grupom od 20-tak vojnika Armije Republike Bosne i Hercegovine nešto iza 14 sati, 11. jula, u trenutku dok je nad Srebrenicom nadlijetao avion NATO-a kao posljednja nada da će Sjevernoatlantski savez uskoro započeti široke zračne napade protiv nadirućih snaga Vojske i MUP-a RS. Preživio je tako što je prešao, u šest dana i šest noći, gotovo 100 kilometara preko šuma do slobodne teritorije.

6. 7.**KRENUO 14. ULTRAMARATON VUKOVAR – SREBRENICA**

Ultramaraton Vukovar – Srebrenica, krenuo je u nedjelju, u organizaciji Vijeća bošnjačke nacionalne manjine grada Zagreba. Ultramaraton, simbolično i povezuje dva stradalnička grada te je i ove godine krenuo s Ovčare, kod spomenika ubijenim ranjenicima i civilima. Tijekom pet dana maratonci će istrčati ukupno 227 kilometara, a predviđeno je i da im se na nekim etapama pridruže i drugi trkači. Prema planu, stići će u Potočare 10. srpnja, dan prije nego se obilježava obljetnica genocida u Srebrenici.

7. 7.**POLICIJSKIM SLUŽBENICIMA BIH KOJI SU PREŽIVJELI GOLGOTU SREBRENICE NIJE ODOBRENO UČEŠĆE U MARŠU MIRA**

Grupa pripadnika Direkcije za koordinaciju policijskih tijela BiH (DKPT), koja je proteklih godina učestvovala u Maršu mira, ove godine neće biti među njima. Naime, grupa od 11 pripadnika Direkcije za koordinaciju policijskih tijela BiH 13. juna je zvanično u kabinet direktora uputila zahtjev za učešće u pješačkom pohodu Marš mira 2025. godine. U njemu su učestvovali proteklih deset godina, a osim predstavljanja direkcije i odavanja počasti žrtvama genocida, ova grupa policijskih službenika nalazila se i na usluzi svim učesnicima pohoda. Međutim, ove godine to im je faktički onemogućeno, jer se kabinet direktora, barem zvanično oglašio na zahtjev. Prema navodima našeg izvora, grupi od 11 službenika zvanično na zahtjev nije odgovoreno, nego im je usmeno rečeno da im se onemogućava odlazak na Marš mira. Na to su oni zatražili slobodne dane, kako bi otišli u vlastitoj organizaciji, ali im ni u tome nije udovoljeno.

EUROPSKI PARLAMENT ODAO POČAST ŽRTVAMA SREBRENICE

Europski parlament, na početku plenarne sjednice, odao je počast žrtvama genocida u Srebrenici, poručivši Srbiji da se mora suočiti sa svojom ulogom, a Europskoj uniji da mora spriječiti da se tako nešto ponovi. Predsjednica EU parlamenta Roberta Metsola pozdravila je dvoje preživjelih, prisutnih u Strasbourgu, Almasu Salihović i Almira Salihovića.

8. 7.**DENIS BEĆIROVIĆ 'VLASTI SRBIJE NEGIRAJU GENOCID U SREBRENICI I NE ODRIČU SE VELIKOSRPSKE IDEOLOGIJE'**

Član Predsjedništva Bosne i Hercegovine Denis Bećirović obratio se u utorak Općoj skupštini Ujedinjenih naroda povodom 30. godišnjice genocida u Srebrenici. Kazao je da je usvajanje rezolucije o genocidu u Srebrenici važan trenutak u povijesti BiH i UN-a i da je „naša dužnost da preveniramo ponavljanje genocida“. Naglasio je da vlasti Srbije odbijaju priznati presude međunarodnih sudova, „što je apsurdno“. „Vlasti Srbije ne žele priznati istinu ili odreći se ideologija koje su vodile u genocid, te izručiti ratne zločince, oni od njih prave heroje. Mi ne stavljamo znak jednakosti između ratnih zločinaca i svog stanovništva. Unatoč agresiji, BiH ima budućnost. Uvjeren sam da s podrškom naših prijatelja širom svijeta, možemo graditi demokraciju i sigurnost. Ne tražimo osvetu, nego pravdu i istinu“, kazao je.

EMOTIVNO OBRAĆANJE MUNIRE SUBAŠIĆ U UN-U: „UBILI SU MI SINA KOJEG SAM VOLJELA NAJVIŠE NA SVIJETU“

U sjedištu Ujedinjenih nacija u New Yorku, u toku Međunarodnog dana sjećanja na genocid u Srebrenici u Generalnoj skupštini UN-a u New Yorku, nakon člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine

Foto Nikola Šolic

ne, obratila se i predsjednica udruženja „Pokret majki enklave Srebrenica i Žepa“ Munira Subašić. Njen govor prenosimo u cijelosti.

„Ja sam Munira Subašić, preživjela sam genocid. 22 člana moje porodice su ubijeni, među njima muž i najmlađi sin kojeg sam najviše voljela na svijetu. Govorim u ime hiljada majki čija su djeca ubijena u zaštićenoj zoni UN-a u Srebrenici u genocidu u BiH.

Zahvaljujem se svima koji su glasali za Rezoluciju. Oni koji nisu – neka žive u mraku, mi majke im nećemo zaboraviti, niti oprostiti. UN je odgovoran za sve što se dešavalo 1995. godine pred očima cijelog svijeta i pod zastavom UN-a. Teško je živjeti i nositi bol 30 godina u svojoj duši, slušati negiranje genocida i veličanje ratnih zločinaca.

Naša djeca su ubijena jer su se drugačije zvala i bila muslimani. Svijet i Europa su nijemo posmatrali ubijanja. Majke nisu čekale da im neko donese pravdu. Ustale smo jasno da kažemo da su naša djeca nevine žrtve i da neko za to mora odgovarati. Zato smo mi majke imale važne ciljeve u kojima smo uspjeli: 5.500 djece koja su ostala siročad, djeca koja su gledala kako im ubijaju oca, siluju majku, a neka su se djeca rađala nakon smrti svog oca, a mnoga i nemaju sliku svog oca. Mnoga su nas pitala da li liče na svog oca, to je jako teško, ali smo i to preživjele kao majke, da tu djecu odgojimo bez mržnje i osvete.

Naša djeca su doktori, inženjeri, profesori, i šaljem poruku svim majkama svijeta da djecu odgajamo u ljubavi, jer je rađamo iz iste.

Kada ubijete jednoj majci dijete, ubili ste dio nje. Bez tog dijela je jako teško živjeti. Svijet i Europa su nepravedni prema nama muslimanima u BiH. Pokazali su to da nakon 30 godina ništa nisu naučili. Ne znam kakvu će poruku poslati Ukrajini, Palestini dok se dešava zločin. Zar neko ima pravo da ubije majku, dijete ili siluje nečiju kćerku?

Pozivam vas da se zajedno borimo protiv nepravde, veličanja ratnih zločinaca, mržnje koja ubija, a vidimo da u cijelom svijetu postoje mržnja ili ratovi. Sve se loše dešava.

Majke koje su izgubile djecu, naš cilj je bio da odgojimo djecu bez mržnje. Moj Nerko da je živ bio bi voljen i uspješan, ali zločinci to nisu dali. Danas bih ja imala snahu i unučad, ali nažalost, ubistvom mog djeteta ubili su sve što bi trebala biti moja radost.

Iako smo doživjele genocid, pružile smo ruku povjerenja majkama u BiH, ali i čitavom svijetu. Jer mislim da je majka samo majka i da ništa drugo ne može biti. Ubijanje neka sud rješava, čije je dijete žrtva, a čije zločinac. Sva djeca ubijena imaju imena i prezimena kao žrtve, ali zločinci koji su ubijali u Srebrenici nisu izašli pred lica pravde, nemaju imena i prezimena kao zločinci.

Borba nam traje u istini i pravdi. Cilj majki je da pronađemo kosti naše djece. A bez kostiju ne možemo reći da su postojali i da su živjeli. Zločinci kažu da nismo majke, da nismo rađale. Ovdje u UN-u, obilježavanje nam daje nadu da će prestati mržnja, ubijanje, veličanje ratnih zločinaca, te naći kosti naše djece.

Svi ćemo se boriti da odgovaraju i to je moja poruka. Borimo se da znamo da su razlike dobre, a podjele nisu. Dijelimo se na dobre i loše, to je poruka nas majki. Pravda je na našoj strani, a mnogi će od nas naučiti da bez prošlosti, ne može biti budućnosti.“

TISUĆE U „MARŠU MIRA” KRENULE KA SREBRENICI

Više od šest tisuća ljudi priključilo se pohodu stazama po istočnoj Bosni kojima su Bošnjaci iz Srebrenice nakon pada te enklave u srpnju 1995. godine pokušali pronaći spas od smrti. Ovaj „Marš mira” uvod je u središnju komemoraciju žrtvama koja će u povodu 30. obljetnice genocida biti održana 11. srpnja 2025.

SREBRENICA NAKON 30 GODINA: RAZMJERI ZLOČINA NESPORENI, A NIJEKANJA SVE VIŠE

Razmjeri genocida počinjenog u Srebrenici 1995. godine zastrašujući su i 30 godina nakon tog zločina, no nijekanje sudski utvrđenih činjenica ne prestaje, upozorili su u Sarajevu predsjednica Mehanizma za međunarodne kaznene sudove (MICT) Graciela Gatti Santana i glavni tužitelj MICT-a Serge Brammertz.

„JA SAM DIJETE SREBRENICE, I BRAT LIJEPE DJEVOJČICE“

U danima kada obilježavamo 30. godišnjicu genocida u Srebrenici interpretator ilahija i kasida, hafiz Ahmed Alili, predstavio je svoju novu kasidu pod nazivom „Ja sam dijete Srebrenice“, autora, njegova kolege Nevres ef. Mustafića, imama u Muslimanskom kulturnom centru u Ljubljani i zamjenika muftije. Govoreći o poruci koju kasida nosi, Ahmed kaže: „To nije samo pjesma. To je vapaj. To je glas hiljada onih koji više ne mogu govoriti. Kroz stihove djeteta iz Srebrenice, šaljemo poruku da zlo nije uspjelo, da istina ne može biti zakopana i da pamćenje ne smije biti prepušteno tišini. Mi podsjećamo da nije samo Bosna ranjena – ista bol razara i Vukovar i Gazu. Isti zločin, različito ime. Ista šutnja, a ista potreba za pravdom i istinom.“

9. 7.

MIMOHOD SJEĆANJA U ZAGREBU: ODAVANJE POČASTI ZA ŽRTVE GENOCIDA U SREBRENICI

Nacionalna koordinacija Bošnjaka u Republici Hrvatskoj i Vijeće bošnjačke nacionalne manjine Grada Zagreba organiziraju Mimohod sjećanja povodom obilježavanja 30. godišnjice genocida u Srebrenici. Program događanja započinje okupljanjem na Trgu bana Josipa Jelačića i podjelom majica s motivom sjećanja, nakon čega je planiran početak Mimohoda sjećanja. Po završetku mimohoda, na vodenom zidu Zagrebačkih fontana bit će prikazana svjetlosna projekcija cvijeta „Sjećanje“ – simbola genocida u Srebrenici, znaka tuge, otpora zaboravu i vjere u pravdu.

10. 7.

KOMEMORACIJA „SREBRENICA 1995. – 2025.” U ZAGREBU

Komemorativni program povodom 30. godišnjice Genocida u Srebrenici pod nazivom „Srebrenica 1995.–2025.” održan je u 10. jula/srpnja u Maloj dvorani Koncertne dvorane Vatroslava Lisinskog

u Zagrebu, pod pokroviteljstvom Hrvatskog sabora, a u organizaciji Vijeća bošnjačke nacionalne manjine Grada Zagreba i Nacionalne koordinacije Bošnjaka u Republici Hrvatskoj, Bošnjaci zajedno!. Uz predsjednika Sabora Gordana Jandrokovića, na događaju su nazočili i izaslanica i savjetnica Predsjednika Republike Hrvatske za ljudska prava i civilno društvo Melita Mulić, izaslanik predsjednika Vlade Republike Hrvatske i potpredsjednik Vlade Republike Hrvatske i ministar unutarnjih poslova Davor Božinović, ministar pravosuđa, uprave i digitalne transformacije Damir Habijan, zastupnik albanske, bošnjačke, crnogorske, makedonske i slovenske nacionalne manjine i suorganizator današnjeg komemorativnog programa Armin Hodžić, veleposlanica Bosne i Hercegovine u Republici Hrvatskoj Elma Kovačević Bajtal, zamjenik gradonačelnika Grada Zagreba Luka Korlaet, predsjednik Nacionalne koordinacije Bošnjaka u Republici Hrvatskoj, Bošnjaci zajedno!, Bermin Meškić, zastupnici u Hrvatskom saboru, predstavnici akademske, vjerske i diplomatske zajednice u Hrvatskoj te predstavnici bošnjačkih udruga i svjedoci genocida u Srebrenici.

PLENKOVIĆ: SREBRENICA OBVEZUJE NA PROMICANJE ISTINE I ODAVANJE POČASTI ŽRTVAMA

Predsjednik hrvatske vlade Andrej Plenković koji će u petak u Srebrenici sudjelovati na komemoraciji posvećenoj 30. obljetnici genocida nad Bošnjacima kazao je kako tamo odlazi da bi iskazao poštovanje prema žrtvama i izrazio suosjećanje s njihovim obiteljima ali i kako bi jasno i nedvosmisleno osudio zločin. "Srebrenica je bolna opomena, mjesto duboke tišine i trajne moralne obveze", kazao je hrvatski premijer.

HODŽIĆ: U PETAK SJEDNICU SABORA POČETI MINUTOM ŠUTNJE ZA ŽRTVE SREBRENICE

Saborski zastupnik bošnjačke i drugih nacionalnih manjina Armin Hodžić zamolio je Hrvatski sabor da sjednicu započne minutom šutnje za žrtve genocida u Srebrenici kojim će se u petak obilježiti 30. obljetnica, podsjetivši kako je gotovo cijelo proteklo desetljeće Hrvatski sabor pokrovitelj službene komemoracije za žrtve genocida u Srebrenici.

NADBISKUP VUKŠIĆ: GROBOVI SREBRENICE TRAJNA SU OPOMENA PROTIV ZLA I RATA

Vrhbosanski nadbiskup Tomo Vukšić uputio je posebnu poruku u povodu 30. obljetnice genocida počinjenog 1995. godine nad Bošnjacima u Srebrenici istaknuvši kako grobovi žrtava ostaju trajnom opomenom protiv zla i rata. „Grobovi žrtava moralni su zahtjev da dijalog mora biti jedini način rješavanja svih pitanja”, stoji u poruci nadbiskupa Vukšića.

JANDROKOVIĆ: GENOCID U SREBRENICI PRIMJER U ŠTO SE MRŽNJA MOŽE PRETVORITI

Genocid u Srebrenici podsjetnik je u što se "mržnja i nesnošljivost mogu pretvoriti ako im se dopusti da rastu", rekao je u Zagrebu predsjednik Hrvatskog sabora Gordan Jandroković, na skupu u dvorani Lisinski održanom u organizaciji Vijeća bošnjačke nacionalne manjine Grada Zagreba i Nacionalne koordinacije Bošnjaka u Republici Hrvatskoj. Ministar unutarnjih poslova Davor Božinović, naglasio je kako su spomen, istina i osuda nužni, ali "nismo pobijedili zlo dok stratišta ne postanu suvremeni gradovi i mjesta života". "Srebrenica je postala simbol onoga što se dogodi kad institucije zakažu, a međunarodna zajednica zakasni, kad šutnja nadjača odgovornost", naglasio je Božinović.

ARAGHCHI UOČI 30. GODIŠNJICE GENOCIDA U SREBRENICI: IRAN ĆE UVIJEK BITI UZ POTLAČENE, BILO U BIH ILI U PALESTINI

Ministar vanjskih poslova Irana Seyed Abbas Araghchi oglasio se povodom obilježavanja 30. godišnjice genocida u Srebrenici te poslao poruku u ime vlasti u ovoj zemlji. U saopćenju za javnost, šef iranske diplomatije je naveo kako je 11. juli dan srama za one koji su učestvovali ili šutjeli na masakr hiljade nevinih muslimana u Srebrenici. „Prošle godine, UN je glasao za proglašenje 11.

jula Međunarodnim danom sjećanja na genocid u Srebrenici. To je dan srama za one koji su bili saučesnici ili su šutjeli dok su hiljade nevinih muslimana masakrirane. Na 30. godišnjicu ovog teškog zvjerstva, Iran odaje počast nevinim mučenicima i izražava solidarnost s preživjelim i njihovim porodicama. Da je svijet zaista naučio iz lekcije Srebrenice, ne bismo svjedočili još jednom genocidu nad muslimanima, ovaj put u Gazi. Iran će uvijek stajati uz potlačene, bilo u Bosni i Hercegovini ili u Palestini“, rekao je šef iranske diplomatije.

„NISTE SAMI NA PUTU ZACJELJENJA“: SNAŽNA PORUKA PODRŠKE SAD-A NA 30. GODIŠNJICU GENOCIDA U SREBRENICI

Povodom tridesete godišnjice genocida u Srebrenici, otpravnik poslova Ambasade Sjedinjenih Američkih Država u Bosni i Hercegovini Daniel Koski uputio je poruku podrške porodicama žrtava i svim građanima BiH. „Ove godine obilježavamo tridesetu godišnjicu genocida u Srebrenici koji za građane Bosne i Hercegovine predstavlja važnu i bolnu prekretnicu. Bol koju su uzrokovali ovi zločini i dalje odjekuje kroz generacije, u srcima majki, očeva, kćeri, sinova, braće, sestara i prijatelja koji još uvijek žale za njima.“ Koski je naglasio kako je ovaj dan vrijeme razmišljanja o veličini gubitka, ali i o snazi sjećanja te poručio da sjećanje na genocid ne smije biti samo osvrt na prošlost, nego i obaveza prema budućnosti.

VOJVOTKINJA OD EDINBURGHA U PREDSEDNIŠTVU BIH, U SREBRENICI ĆE PROČITATI PORUKU KRALJA CHARLESA

Član Predsjedništva Bosne i Hercegovine Željko Komšić poželio je dobrodošlicu Njenom kraljevskom visočanstvu vojvotkinji od Edinburga i zahvalio na posjeti kojom se posebna pažnja pridaje obilježavanju 30. godišnjice genocida nad Bošnjacima „Sigurne zone UN-a“ Srebrenica. Vojvotkinja od Edinburga prenijela je pozdrave Njegovog veličanstva kralja Charlesa III, čiju će poruku i pročitati na obilježavanju 30. godišnjice genocida.

TRI PUTA MANJE SLUČAJEVA NEGIRANJA GENOCIDA U SREBRENICI U MEDIJIMA NEGO PROŠLE GODINE

Od 1. juna 2024. do 30. maja 2025. godine zabilježeno je ukupno 99 slučajeva negiranja genocida u javnom medijskom prostoru Bosne i Hercegovine i regije, što je tri puta manje slučajeva u odnosu na prošlu godinu, kada je evidentirano 305 takvih slučajeva. Ovo su podaci izvještaja o negiranju genocida koji je juče objavio Memorijalni centar Srebrenica. Najveći broj slučajeva negiranja genocida u Srebrenici i dalje dolazi iz Srbije, zatim iz Republike Srpske, te Crne Gore, u kojoj se povremeno bilježe pojedinačni slučajevi javnog negiranja. U izvještaju se navodi i da mediji, naročito iz Republike Srpske i Srbije, igraju ključnu ulogu u oblikovanju stavova o genocidu u Srebrenici u javnosti, a osim što služe kao medijske platforme za negatore genocida, vrlo često se pojavljuju i kao negatori. Kompletan izvještaj dostupan je na ovom linku, https://srebrenicamemorial.org/assets/photos/editor/izvjestaj_o_negiranju_genocida_2%20-%20Copy%201.pdf

ULTRAMARATONCI IZ VUKOVARA U SREBRENICI, ODALI POČAST ŽRTVAMA GENOCIDA

Sudionici ultramaratona Vukovar – Srebrenica stigli su u četvrtak poslije podne na odredište kako bi na taj način odali počast žrtvama srebreničkog genocida i sudjelovali u obilježavanju 30. obljetnicu tog zločina. Nakon prijeđenih 227 kilometara tijekom pet dana od Vukovara odnosno Ovčare preko Brčkog i Zvornika ultramaratonci, koji su krenuli iz Hrvatske u Srebrenicu odnosno Potočare, stigli su u pratnji dvadesetak drugih sudionika koji su im pridružili na putu.

VIŠE OD ŠEST HILJADA UČESNIKA OVOGODIŠNJEG MARŠA MIRA STIGLO U POTOČARE

Više od šest hiljada učesnika Marša mira, nakon što su prepješačili više od 100 kilometara, stigli su večeras u Potočare, gdje su se u Memorijalnom centru poklonili žrtvama genocida. Marš mira u

utorak ujutro je krenuo iz Nezuka prema Potočarima, a više od 6.000 učesnika u koloni su prolazili nekadašnjim putem spasa, odnosno smrti.

OKO 300 MOTORISTA IZ BIH I EVROPE STIGLO U POTOČARE NAKON VIŠEDNEVNOG PUTA

Nepregledna kolona motorista stigla je večeras u Potočare nakon višednevnog putovanja kroz bh. gradove. U Potočare je večeras stiglo oko 300 motorista iz Bosne i Hercegovine, zemalja regije, ali i cijele Evrope. Oni su se, po dolasku u Potočare, uputili u Memorijalni centar gdje su odali počast žrtvama genocida u Srebrenici.

11. 7.

HRVATSKI SABOR ODAO POČAST ŽRTVAMA GENOCIDA U SREBRENICI

Minutom šutnje Hrvatski sabor u petak je odao počast žrtvama srebreničkog genocida u kojemu je prije 30 godina vojska i policija bosanskih Srba ubila više od osam tisuća bošnjačkih muškaraca i dječaka, nakon pada enklave koja je bila pod zaštitom UN-a. Potpredsjednik Sabora Furio Radin je podsjetio i kako je Hrvatski sabor još 2009. godine proglasio 11. srpnja Danom sjećanja na genocid u Srebrenici te kako unatrag 20 godina s pijetetom obilježava taj dan. Svake godine, još od 2005. kada smo jednoglasno usvojili Izjavu o Srebrenici s najvećim pijetetom u ovom viskom domu obilježavamo sjećanje na taj dan.

OVA MAJKA VEĆ 30 GODINA NA PROZORU ČEKA SVOJE SINOVE: ‘SVE SI MISLIM, SAD IDU OVAMO...’

Od povratka u svoje selo davne 2002. godine, u obnovljenoj kući Ferida svaki dan iščekuje svoju djecu, čiji zagrljaj osjeća punih 30 godina, otkako ih je ispratila u spas preko šume. Vjerovala je da su suprug i sinovi sigurniji preko šume nego u Potočarima, gdje se i sama uputila. S dolaskom u Potočare saznala je i da joj je tu otac Smajić Suljo, koji je bio ranjen. Uskoro ga razdvajaju od nje. Njegove posmrtno ostatke, kao i muža Džemala, do danas nije pronašla. Marš smrti preko šume preživio je samo najmlađi sin, koji je na slobodni teritorij stigao tri mjeseca poslije pada Srebrenice, u lošem zdravstvenom, fizičkom i psihičkom stanju. Ferida je u Potočarima ukopala dvojicu sinova – Vahida i Dževada, i trojicu braće – Ferida, Rešida i Izu.

PLENKOVIĆ U SREBRENICI: DOŠAO SAM ODATI POČAST ŽRTVAMA GENOCIDA

Predsjednik hrvatske vlade Andrej Plenković izjavio je da je stigao u Srebrenicu kako bi još jednom odao počast žrtvama genocida počinjenog nad Bošnjacima 1995. godine. “Mi smo došli prije svega iskazati poštovanje žrtvama, obiteljima osam tisuća ubijenih Bošnjaka u genocidu koji se

ovdje dogodio 1995. godine. Želimo da se ovakvi zločini, najteži zločini, nikada ne ponove", kazao je je Plenković novinarima. Na pitanje novinara kako komentira sporne izjave nekih dužnosnika o naravi zločina u Srebrenici, Plenković je kazao kako kod njega o tome nema dvojbi i da je uvijek jasno govorio o počinjenom genocidu. "Moje su izjave uvijek bile jasne i temeljene ne činjeničnom stanju", kazao je hrvatski premijer.

STIER: SREBRENICA JE KOLEKTIVNI NEUSPJEH MEĐUNARODNE ZAJEDNICE

Hrvatski eurozastupnik Davor Ivo Stier rekao je u intervjuu novinama El Periódico de Catalunya da je genocid u Srebrenici kolektivni neuspjeh međunarodne zajednice nakon kojeg je EU napredovala u prevladavanju kriza, premda u slučaju Pojasa Gaze postoje razlike među članicama. "Srebrenica je bila kolektivni neuspjeh. Ne samo nizozemskih mirovnjaka, već i cijele međunarodne zajednice. Taj neuspjeh olakšao je genocid. Ta odgovornost ostaje u povijesnom sjećanju", rekao je.

MILANOVIĆ: MEĐUNARODNA ZAJEDNICA NE ČINI DOVOLJNO KAKO SE STRAŠNI ZLOČINI NE BI PONAVALJALI

Predsjednik RH Zoran Milanović u petak je, povodom komemoracije žrtvama genocida u Srebrenici uputio sućut obiteljima ubijenih. „Na današnji dan, kada obilježavamo tužnu i tragičnu 30. obljetnicu, prisjećamo se više od osam tisuća nevinih žrtava u Srebrenici. Izražavam duboku sućut obiteljima žrtava. Vrijeme prolazi, a za njihove obitelji i dalje ostaje golem bol i golem patnja. Odgovornost je svih nas da očuvamo trajno sjećanje na žrtve ovog brutalnog i nepojmljivog zločina i da istina o Srebrenici bude prihvaćena kako bi žrtve počivale u miru. Tome je trajno doprinijela rezolucija koju je prošle godine usvojila Opća skupština Ujedinjenih naroda. Nažalost, međunarodna zajednica ne čini dovoljno kako se strašni zločini ne bi ponavljali“, izjavio je Milanović.

MUNIRA SUBAŠIĆ: PROBUDI SE EUROPO, OVO JE 21. VIJEK. UMJESTO PRAVDE, BUDI SE FAŠIZAM!

Predsjednica Udruženja „Pokret majki enklava Srebrenica i Žepa“ Munira Subašić obratila se danas, 11. jula tokom komemoracije u Potočarima. Na početku, zahvalila je svim zemljama koje su glasale za Rezoluciju o Srebrenici u Ujedinjenim nacijama. Dodala je da se od počinjenog genocida u Srebrenici slušaju neistine. „Slušamo laži, gledamo mržnju, veličanje ratnih zločinaca, slušamo kako nisu uradili ništa. Svijet to toleriše, našu djecu su ubijali zato što su bili muslimani, a svijet i Europa pljeskali i pomagali. Mi Majke imale smo svoje ciljeve – da svijetu i Europi kažemo da su naša djeca ubijena. Nakon genocida ostalo je 5.500 djece koja su siročad. Mnogi nemaju ni fotografiju da vide svoje očeve, ostalo im je da pitaju: ‘Da li ličim na svog oca?’. Nisu samo dušmani ubijali našu djecu, ubijali su i uspomene. Ubijali su našu djecu pod zastavom UN-a pred očima svijeta“.

U POTOČARIMA UKOPANO JOŠ SEDAM ŽRTAVA GENOCIDA U SREBRENICI

U Memorijalnom centru Potočari danas je obilježena 30. godišnjica najmonstruoznijeg i najvećeg zločina kojeg Evropa pamti nakon Drugog svjetskog rata, te je obavljena kolektivna dženaza za sedam žrtava genocida u Srebrenici koji se desio 11. jula 1995, kada je ubijeno više od 8.000 Bošnjaka. Kao i prethodnih godina, ukop je počeo čitanjem imena onih čiji će posmrtni ostaci biti ukopani danas u Potočarima. U Potočarima su danas ukopani: Senajid (Husein) Avdić, rođen 1976. godine; Hariz (Ramiz) Mujić, rođen 1976. godine; Fata (Huso) Bektić, rođena 1928. godine; Hasib (Adem) Omerović, rođen 1961. godine; Sejdalija (Alija) Alić, rođen 1961. godine; Rifet (Mustafa) Gabeljić, rođen 1964. godine; Amir (Ibrahim) Mujčić, rođen 1964. godine. Direktor Memorijalnog centra Srebrenica Emir Suljagić održao je govor na Međunarodnoj konferenciji „Obrazovanje i istraživanje o genocidu“, u kojem je govorio o životu preživjelih genocida u ovom gradu. „Nikada niko nije morao da sabira jedno tijelo iz pet masovnih grobnica kao što su morale naše majke i kao što smo morali mi. Nikada ni od koga nije traženo da rekonstruiše u potpunosti kako je jedan komad tijela, jedna kost, putovala iz Kozluka u Zeleni Jadar. To je 100 kilometara“, istakao je Suljagić.

SIRENE SE OGLASILE U SARAJEVU: BROJNI GRAĐANI ZASTALI I ODALI POČAST ŽRTVAMA GENOCIDA U SREBRENICI

Sirene su se tačno u podne oglasile u Sarajevu u znak sjećanja na 8.372 ubijena Bošnjaka u Srebrenici. Građani su zastali kako bi im odali počast. Brojni vozači su također izašli iz automobila i zastali na minutu. Sirene su se tačno u podne oglasile i u Zenici i Srebreniku. U Tuzli su se sirene oglasile u 11 sati i sedam minuta.

U MOSTARU IZVEDEN SKOK BEZ APLAUZA POVODOM 30. GODINA GENOCIDA U SREBRENICI

Mostarci su i ove godine odali počast žrtvama genocida u Srebrenici, u kojem je 11. jula 1995. godine ugašeno 8.372 života. Tradicionalni skok sa Starog mosta organizovao je Klub skakača u vodu „Mostari“, a izveden je simbolično u 11 sati i sedam minuta, uz oglašavanje sirene. Nakon izvedenog skoka, sa Starog mosta u Neretvu su bačeni ljiljani.

NOVINARKA CNN-A KOJA JE IZVJEŠTAVALA IZ BIH U RATU OBJAVILA POTRESAN VIDEO IZ SREBRENICE: ČISTO ZLO

Jedna od najpoznatijih novinarki CNN-a, Christiane Amanpour, oglasila se povodom obilježavanja 30 godina od genocida u Srebrenici. Amanpour je kao mlada reporterka izvještavala iz ratne Bosne i Hercegovine i imala priliku lično se uvjeriti u stanje na terenu, a kako sama ističe, upravo ju je to iskustvo oblikovalo kao novinarku. Na društvenim mrežama podijelila je potresan video s kadrovima iz Srebrenice iz 1995. godine pod nazivom „Čisto zlo“, u kojem detaljno objašnjava svoja lična zapažanja za vrijeme rata. „Danas se navršava 30 godina od genocida u Srebrenici – mračnog trenutka evropske i svjetske historije, koji nosi važne pouke o međunarodnoj pravdi i nekažnjivosti“, napisala je Amanpour uz snimak.

„MAPA GENOCIDA“: BROJ MASOVNIH GROBNICA NAJBOLJE OSLIKAVA SVE RAZMJERE ZLOČINA NAD BOŠNJACIMA

Međunarodna komisija za nestale osobe (ICMP) predstavila je interaktivnu mapu koja prikazuje sve razmjere zločina i genocida koji su počinjeni prvenstveno na području istočne Bosne. Interaktivna mapa, koja je dio izložbe u Potočarima, omogućava posjetiocima da vide veze između primarnih i sekundarnih masovnih grobnica i da precizno odrede mjesto gdje su pronađeni ljudski ostaci identifikovanih žrtava. Prema mapi koju je objavio ICMP na području Podrinja i ostatka istočne Bosne evidentirano je 457 grobnih mjesta s ukupnim brojem od 17.799 DNK izvještaja. Mapa prikazuje i lokacije u Srbiji, tačnije Sremskoj Mitrovici i Šapcu gdje su također ekshumirane i evidentirane žrtve srebreničkog genocida iz 1995. godine. Interaktivnu mapu ICMP-a možete pogledati na sljedećem linku: https://srebrenica.icmp.int/map?utm_source=Klix

BUNDESTAG: SREBRENICA KAO ZAJEDNIČKA ODGOVORNOST

U Bundestagu je održana rasprava povodom Međunarodnog dana sjećanja na žrtve genocida u Srebrenici. Sjećanje je pomutilo ustrajanje AfD-a na tvrdnji kako se na primjeru BiH vidi da je suživot nemoguć. Na početku sjednice Bundestagu se obratio Gunther Krichbaum iz CDU-a, državni tajnik u Ministarstvu vanjskih poslova zadužen za Europu. I on je, kao i predsjednica Bundestaga, ukazao na debakl međunarodne zajednice kada je u pitanju Srebrenica. Nakon ovih staloženih i očekivanih riječi zastupnika vladajuće Kršćansko-demokratske unije (CDU) riječ je preuzeo Alexander Wolf iz najveće oporbene zastupničke grupe, stranke Alternative za Njemačku (AfD). Wolf nije govorio o genocidu nego o pokolju, a govor je počeo opisom zločina nad srpskim civilima u selu Kravica na pravoslavni Božić i tvrdio kako je tadašnji predsjednik Izetbegović srpske civile zloupotrijebio kao taoce. No, slični ton su iskoristili i ostali najavljeni govornici iz redova AfD -a. Martin Sichert je primjer Srebrenice i Bosne i Hercegovine upotrijebio kao navodni dokaz da su

suživot i multikulturalnost osuđeni na propast. U istom tonu je nastavila i AfD-ova zastupnica Anna Rathert koja je ponovila zajednički stav najveće oporbene stranke u Njemačkoj da u slučaju Srebrenica Njemačka previše podrške daje samo jednoj strani u sukobu. Kao posljednji iz redova AfD-a za riječ se javio Tobias Teich koji je rekao kako BiH svoj identitet temelji na tragediji. „U Bosni je mržnja dio političkog sustava“, rekao je Teich i zaključio kako je BiH „neuspjeli multikulturalni eksperiment“. Na izlaganje zastupnika AfD-a, koje je bilo popraćeno glasnim negodovanjem, direktno je reagiralo nekoliko govornika. Jürgen Hardt iz CDU-a je zastupnike desničarsko populističke stranke optužio da miješaju pojam žrtve i počinitelja. Za riječ se, mimo protokola, javio i ministar vanjskih poslova Johann Wadephul koji je izrazio zaprepaštenost zloupotrebom pojma Srebrenica za unutarnjopolitičke svrhe. Bez obzira na sramotna izlaganja radikalnih desničara, veliki dio zastupnika odao je počast žrtvama genocida nad Bošnjacima u Srebrenici.

VON DER LEYEN – PRIZNALA ODGOVORNOST EUROPSKE UNIJE ZA GENOCID U SREBRENICI: NEĆEMO DOPUSTITI DA SE POVIJEST PONOVI

Europska unija nikad neće zaboraviti ono što se dogodilo u Srebrenici prije 30 godina, prepoznaje svoju odgovornost za neuspjeh u sprječavanju genocida i neće dopustiti da se povijest ponavlja, rekla je predsjednica Komisije Ursula von der Leyen u izjavi povodom obilježavanja 30. obljetnice genocida u tom bosanskohercegovačkom gradu. Von der Leyen ističe da EU neće dopustiti da se povijest ponavlja te „odbacuje i osuđuje svako poricanje, iskrivljavanje ili minimiziranje genocida u Srebrenici, kao i veličanje ratnih zločinaca.“ Von der Leyen je uputila poruku građanima Bosne i Hercegovine u kojoj ističe da je EU uz njih. „I dalje smo u potpunosti predani pružanju podrške vašoj zemlji na putu prema članstvu u EU. Vaši politički čelnici trebali bi dati svoj doprinos kako bi vaša zemlja pronašla svoje mjesto u srcu naše Unije, gdje i pripada“.

ISPRIKA ŽRTVAMA – NIZOZEMSKI ŠEF DIPLOMACIJE: SRAMIMO SE ŠTO SMO ZAKAZALI I NISMO SPRIJEČILI GENOCID

Ministar vanjskih poslova Kraljevine Nizozemske Caspar Veldkamp, u svom je obraćanju, na komemoraciji u Potočarima, rekao kako se srami što je međunarodna zajednica zakazala i nije zaštitila Bošnjake u Srebrenici. „Svaki mezar ovdje u Potočarima izgleda isto – bijeli nišani poredani u nepreglednim redovima. Ipak, svaki nišan nosi drugo ime, označava brutalan kraj jednoga života oca, djeda, muža, sina, majke... različite živote s jednom ključnom zajedničkom poveznicom – svi su bili Bošnjaci. Kao međunarodna zajednica se sramimo što smo zakazali da zaštitimo preko 8.000 muškaraca i dječaka, žena i djevojčica, a ja se sramim što Nizozemska, kao dio te zajednice, snosi moralnu i političku odgovornost zbog nesprječavanja genocida. Stoga, ponavljam najdublju ispriku prethodno upućenu u ime Nizozemske upravo ovdje u Potočarima“, rekao je Veldkamp. Kako je naglasio, svjestan da njegove riječi ne mogu promijeniti gorku realnost gubitka porodica žrtava, ali se moramo suočiti s poviješću.

GAUCK U SREBRENICI – NISMO UČINILI DOVOLJNO DA ZAŠTITIMO NEVINE. MEĐUNARODNA ZAJEDNICA JE ZAKAZALA

„Do danas nas proganja mučno pitanje kako se mogao dogoditi najstrašniji masakr na evropskom tlu od završetka drugog svjetskom rata, naočigled cijele svjetske javnosti, čak u zaštićenoj zoni UN-a. Odgovor na to pitanje nas duboko sramoti. Međunarodna zajednica, uključujući i nas Nijemce je zakazala. Nismo učinili dovoljno da zaštitimo ubijanje. Oni koji su tražili zaštitu ostavljeni su na cjedilu. Naša je dužnost priznati taj neuspjeh“, izjavio je na komemoraciji u Potočarima bivši njemački predsjednik Joachim Gauck. Gauck je istaknuo kako je poruka iz Srebrenice da okretanje glave nije opcija. „Čak i danas postoje glasovi koji izvrću činjenice, slave zločince i negiraju genocid. Tom historijskom revizionizmu odlučno se suprotstavljamo“, naglasio je Joachim Gauck.

Foto Nikola Šolic

U BEOGRADU OBILJEŽILI GENOCID U SREBRENICI

Organizacija „Žene u crnom“ održala je na Trgu republike u Beogradu skup povodom 30. godišnjice genocida u Srebrenici pod nazivom „Nikada nećemo zaboraviti genocid u Srebrenici“. U sklopu skupa izvedena je i akcija „Srbijo, pogledaj se u ogledalo: vidjet ćeš Srebrenicu – 30 godina – 30 ogledala“. Žene su nosile ogledala s crnim florom, a razvijeni su transparenti s porukama „Nikada nećemo zaboraviti genocid u Srebrenici“, „Odgovornost“ i „Solidarnost“. Na postolju spomenika knezu Mihailu stajali su aktivisti držeći brojeve 8372, podsjetnik na broj ubijenih u genocidu. Nedaleko od skupa okupilo se troje protivnika koji su s megafona negirali da je u Srebrenici počinjen genocid, izvikivali „Živjela Republika Srpska“ i čitali imena poginulih Srba. Jedan od muškaraca nosio je zastavu na kojoj je napisan datum proglašenja Republike Srpske. Na majici je imao sliku osuđenog ratnog zločinca Ratka Mladića. „Žene u crnom“ ponovno su pozvale vlasti Srbije da priznaju genocid u Srebrenici. Zatražile su da predsjednik države i ostali dužnosnici prestanu s negiranjem genocida i drugih ratnih zločina u Bosni i Hercegovini te da se poricanje takvih zločina zakonski okarakterizira kao kazneno djelo. Osim toga, zahtijevaju da se 11. srpnja proglasi Danom sjećanja na genocid u Srebrenici i da se uklone murali koji slave Ratka Mladića.

DELEGACIJA IZ SRBIJE U POTOČARIMA: PORUČUJU DA OSUĐIVANJE GENOCIDA MORA BITI JASNO I NEDVOSMISLENO

Delegacija Pokreta slobodnih građana (PSG) iz Srbije, predvođena predsjednikom Pavlom Grbovićem, prisustvovala je danas obilježavanju 30. godišnjice genocida u Srebrenici.

„Današnji dan je historijska opomena o tome kakve tragične posljedice može proizvesti politika utemeljena na ekstremnom nacionalizmu i mržnji prema pripadnicima drugih naroda. Naša je ljudska dužnost da se poklonimo žrtvama ovog zločina, a politička obaveza da prihvatimo pravosnažne presude međunarodnih sudova, kao i političku odgovornost onih aktera koji su kreirali atmosferu u kojoj su ovakvi zločini bili mogući“, poručili su iz PSG-a. U izjavi se naglašava da osuđivanje genocida mora biti jasno i nedvosmisleno, te da je suočavanje s istinom preduslov za oslobađanje novih generacija od tereta moralne i političke odgovornosti. „Samo na taj način možemo spriječiti moguće buduće genocidne politike. Riječ je o ljudima koji su odgovorni za najsramočniju deceniju naše historije, a koji su i danas na pozicijama moći. Braneći vlastitu prošlost, oni otimaju budućnost građanima Srbije“, poručeno je iz delegacije.

STAŠA ZAJOVIĆ: ONI KOJI SU UČESTVOVALI U ZLOČINIMA SU DANAS NA VLASTI

Staša Zajović iz beogradskog udruženja „Žene u crnom“ i ove godine je bila uz Majke Srebrenice, prisustvujući obilježavanju 30. godišnjice genocida u Potočarima. Ona je za medije poručila je da je kontinuitet ratnohuškačke i ratnozločinačke politike u Srbiji i dalje prisutan. „Oni koji su tokom devedesetih učestvovali u zločinima ili su ih podržavali retorikom danas su na vlasti. Ogromna nekažnjivost doprinijela je tome da se rat, ideološki i politički, vrati kući“, kazala je Zajović.

SREBRENICA: ZAVRŠENA KOMEMORACIJA POVODOM 30. GODIŠNJICE GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA

U Memorijalnom centru Srebrenica – Potočari danas je vječni smiraj pronašlo još sedam žrtava genocida počinjenog u julu 1995. godine. Hutbu na džuma namazu kazivao je Reisul-ulema Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini (IZ BiH) Husein-ef. Kavazović. „Mezarje na kojem stojimo govori i opominje da se mržnjom i osvetom može doći samo do zločina. Božije obećanje je istinito. Sve je do nas. Uzmemo li Boga za prijatelja, budemo li postojani u vjeri, postići ćemo ono što želimo, a to je mir“, kazao je, između ostalog, Kavazović.

VUČIĆEVA „OSVETA TURCIMA“

Svet danas obeležava 30. godišnjicu najtežeg zločina počinjenog na tlu Evrope posle Drugog svet-skog rata dok zvanični Beograd nastavlja da se oslanja na ofanzivni revizionizam i odabrao je da negira genocid u Srebrenici svrstavajući se na mračnu stranu istorije. Deset dana uoči komemoracije Srebrenice, sudstvo pod kontrolom predsednika oslobodilo je bivšeg komandanta Drinskog korpusa Vojske Republike Srpske Milenka Živanovića optužbi da je naredio prisilno preseljenje bošnjačkog stanovništva iz zaštićene zone i time počinio ratni zločin za koji je tužilaštvo tražilo minimum pet godina zatvora. Bio je to još jedan lični doprinos negiranju istine i ponižavanju više od 8.000 žrtava nekoga ko ni kao radikal ni kao naprednjak, ni kao poslanik ni kao predsednik Republike nikada nije hteo da prizna da se u Srebrenici dogodio genocid. „Strašan zločin“ može, „genocid“ ne može.

ORGANIZACIONI ODBOR: NE DOZVOLITE DA SREBRENICA PADNE U ZABORAV NAKON 11. JULA

Organizacioni odbor za obilježavanje 30. godišnjice genocida nad Bošnjacima „sigurne zone“ UN-a Srebrenica izražava duboku i iskrenu zahvalnost svim institucijama, organizacijama, medijima, partnerima i pojedincima. Oni su, kako kažu, svojim angažmanom, stručnošću, odgovornošću i posvećenošću, dali nemjerljiv doprinos realizaciji komemorativnog i vjerskog programa obilježavanja ovog izuzetno važnog datuma. Kako se navodi u saopćenju za javnost, 30 godina nakon počinjenog genocida, dostojanstveno organizirani programi komemoracije i kolektivne dženaze još jednom su bili prilika da se oda poštovanje nevinim žrtvama, potvrdi istina i podsjeti domaća i međunarodna javnost na trajnu obavezu borbe protiv poricanja i zaborava. Posebnu zahvalnost su uputili i svima širom svijeta – vladama, parlamentima, institucijama, gradovima, zajednicama i organizacijama – koji su 11. juli obilježili kao Međunarodni dan sjećanja na žrtve genocida u Srebrenici, doprinoseći time globalnoj afirmaciji istine, kulturi pamćenja i solidarnosti sa žrtvama i njihovim porodicama.

12. 7.**GOVOROM U POTOČARIMA BEĆIROVIĆ NALJUTIO TABLOID U SRBIJI**

Sveobuhvatna i planska priprema za izvršenje genocida nad Bošnjacima trajala je godinama. Srbi-janski režimski mediji su godinama prije genocida Bošnjake nazivali fundamentalistima, ekstremi-stima, teroristima i drugim pogrđnim medijima. Miloševićev režim je distribuirao otrovni sadržaj. Ovo je, između ostalog, član Predsjedništva Bosne i Hercegovine Denis Bećirović poručio u obra-ćanju prisutnima na komemoraciji u Memorijalnom centru Potočari povodom 30. godišnjice ge-nocida počinjenog u Srebrenici. Očekivano, Bećirovićev govor nije „sjeo“ srbijanskom režimskom

mediju, tabloidu Informeru, na čijoj naslovnici stoji naslov „Skandalozne poruke iz Potočara. Prete Srbiji ratom“ uz fotografije Denisa Bećirovića i premijera Republike Hrvatske Andreja Plenkovića, koji se također jučer obratio na komemoraciji u Potočarima. Podsjetimo, u jučerašnjem govoru Bećirović je naglasio da zna kako i danas „ima onih koji ne vole da čuju istinu o ulozi rukovodstva Srbije na čelu sa Slobodanom Miloševićem u počinjenju genocida“, a da je njegova uloga da o tome javno govori.

VRHOVNI VOĐA IRANA AJATOLAH KHAMENEI PODSJETIO NA SVOJE RIJEČI KOJE JE IZGOVORIO DAN NAKON PADA SREBRENICE

Vrhovni lider Islamske Republike Iran, ajatolah Ali Khamenei oglasio se na društvenim mrežama povodom 30. godišnjice genocida u Srebrenici, poručivši da upravo taj zločin otkriva dvoličnost zapadnih zemalja koje tvrde da se zalažu za ljudska prava. „Svako ko želi da vlastitim očima vidi laži o tvrdnjama o zalaganju za ljudska prava u Sjedinjenim Američkim Državama i nekim drugim zemljama trebao bi pogledati dešavanja u Srebrenici i drugim gradovima“, poručio je Khamenei na svom službenom nalogu na platformi X.

MATE GRANIĆ: DEMIREL JE SUZNIH OČIJU MOLIO DA POMOGNEMO BOŠNJACIMA

Savezništvo Hrvatske i BiH bilo je potaknuto genocidom u Srebrenici, a spasilo je Bihać i donijelo mir u zemlji putem Dejtonskog sporazuma, istaknuto je u subotu u Dubrovniku na panelu o 30. obljetnici potpisivanja Splitske deklaracije. Splitsku deklaraciju 1995. godine potpisale su Hrvatska i Bosna i Hercegovina, a to je savezništvo okrenulo tijekom rata prema miru. Nekadašnji ministar vanjskih poslova Mate Granić prisjetio se da je turski predsjednik Suleyman Demirel, nakon saznanja o zločinima u Srebrenici, tražio sastanak s predsjednikom Franjom Tuđmanom. „Demirel je na tom sastanku bio suznih očiju. Nikad nisam vidio tako tužnog čovjeka. Molio je Tuđmana da Hrvatska pomogne Bošnjacima koji su na koljenima. Jer ako ne pomogne, nakon Srebrenice će se dogoditi i Bihać, koji je u tom trenutku bio najugroženiji“, ispričao je Granić.

13. 7.

IVICA PULJIĆ: GOVOR MUNIRE SUBAŠIĆ U SJEDIŠTU UN-A OSVIJESTIO JE I NAJTVRDE

Novinar Ivica Puljić je za *Dnevnik 2 Federalne televizije* kazao kako je govor Munire Subašić u sjedištu UN-a osvijestio i najtvrdje. Predsjednica Udruženja *Majke enklave Srebrenica i Žepa* govorila je u New Yorku, gdje je prvi put održana komemoracija i obilježen Međunarodni dan sjećanja na žrtve genocida u Srebrenici koji simbolizira odgovornost u borbi protiv poricanja kao posljednje faze genocida. „Njen govor je dočekan, ako tako mogu reći u ovoj situaciji, s ovacijama od strane diplomata, s ovacijama od strane svih koji su bili na toj komemoraciji. To je žena koja je svojim riječima prenijela svu tugu, svu bol i svu želju da se napokon prestane s tim negiranjem onoga što je toliko evidentno, što je međunarodno potvrđeno. U UN-u imate 193 zemlje, mnogi od njih uopće ne znaju što se dogodilo u Srebrenici. Mlađi diplomati nisu upoznati s tim. I to je bila velika zadaća za diplomatiju Bosne i Hercegovine, da sve te ljude upozna i predoči činjenice. U tome se uspjelo, prošle godine je donesena ta Rezolucija, što je, po mom mišljenju, najveći uspjeh Bosne i Hercegovine na vanjskom planu od osnivanja naše države“, naglasio je Puljić.

PROŠLE GODINE SU BILI SUZDRŽANI NA GLASANJU O REZOLUCIJI O SREBRENICI U UN-U: U PETAK SU DOŠLI U POTOČARE

Ujedinjeni Arapski Emirati (UAE) učestvovali su u zvaničnom obilježavanju 30. godišnjice genocida u Srebrenici, održanom 11. jula u Bosni i Hercegovini, saopćeno je iz Ministarstva vanjskih poslova UAE. „Učešće UAE potvrdilo je njihovo priznanje zločina počinjenih u Srebrenici kao genocida i poslužilo kao snažan podsjetnik na zločine s kojima se nijedna zajednica nikada ne bi

trebala suočiti. UAE su naglasili svoju nepokolebljivu posvećenost poštovanju sjećanja na žrtve i podršci preživjelim i njihovim porodicama, istovremeno odlučno odbacujući sve pokušaje negiranja, iskrivljavanja ili pogrešnog predstavljanja historijskih činjenica.

DOKUMENTARNI FILM KAO GLAS ZA 8.372 UBIJENIH U GENOCIDU

Portal Radio Sarajevo donosi priču o dokumentarnom filmu *Memorijalni centar Srebrenica-Potočari*, autorice Arijane Saračević-Helać, u kojem je riječ o dugogodišnjoj pravnoj i političkoj borbi grupe preživjelih Srebreničana koji su zajedno s predstavnicima Majki Srebrenice odbili da formalno mjesto obilježavanja srebreničke tragedije, kao i ukop ubijenih Srebreničana, bude izvan mjesta zločina genocida. U filmu se podsjeća na arhivsku građu koja dokumentira sve što se dešavalo poslije počinjenog genocida u Srebrenici, ali i upornu i tešku borbu da institucije države priznaju Memorijalni centar Srebrenica-Potočari. Zemljište na kojem je danas Memorijalni centar Srebrenica-Potočari pripadalo je Bošnjacima, poznatim porodicama iz Srebrenice, koje su ga se odrekle u korist Memorijalnog centra. No, tek je 31. ožujka 2003. godina, u Potočarima obavljena prva kolektivna dženaza i ukop žrtava, druga u srpnju i treća u rujnu, kada je Memorijalni centar otvorio bivši američki predsjednik Bill Clinton.

14. 7.

AIDA ĆOROVIĆ: NA VLASTI U SRBIJI SU LJUDI KOJI SU BILI KREATORI GENOCIDA U SREBRENICI

Srbijansko društvo još nije spremno da se suoči sa zločinima koje su Vojska i paravojne snage, a sve orkestrirano od strane tadašnjih vlasti u Beogradu, učinile tokom ratova 1990-ih godina, kazala je aktivistica Aida Ćorović u razgovoru za portal *Radiosarajevo.ba*. Tokom nedavnog protesta u Beogradu grupa građana je negirala genocid u Srebrenici i otvoreno ometala akciju organizacije „Žene u crnom“ i negirala genocid u Srebrenici. „Nije ni prvi, a neće biti ni posljednji put da skup ‘Žena u crnom’ bude ometan od strane organizovanih pojedinaca ili grupa i nema sumnje da je to uvijek i bez izuzetka djelo bezbjednosnih službi. Da se ne pomisli da sam naivna, dobro mi je poznato i mnogo puta sam imala priliku da se sretnem sa ostrašćenim pojedincima koji dobacuju, vrijeđaju, a bilo je i fizičkih napada. Sve to govori da srpsko društvo još nije spremno da se suoči sa zločinima koje su Vojska i paravojne snage, a sve orkestrirano od strane tadašnjih vlasti u Beogradu, učinile tokom ratova 1990-ih godina“, govori Ćorović. Ali, kako ističe, „svako ko je začuđen takvom situacijom, očito zaboravlja da su iste političke, kriminalne i bezbjednosne strukture na vlasti, kao što su bili 90-ih“.

25. 7.

U PARIZU POSTAVLJEN SPOMENIK ŽRTVAMA GENOCIDA U SREBRENICI

Spomenik žrtvama srebreničkog genocida u Parizu su u petak zajednički otkrili bošnjački član Predsjedništva BiH Denis Bećirović i gradonačelnica francuske metropole Anne Hidalgo ističući važnost očuvanja sjećanja na tu najmračniju epizodu ratova na području bivše Jugoslavije 1990-ih. Spomenik se nalazi u aleji memorijalnih spomenika na groblju Père Lachaise pored onih posvećenih žrtvama genocida u Ruandi i francuskim vojnicima poginulim u Drugom svjetskom ratu. Na svečanosti otkrivanja spomen-obilježja žrtvama genocida u Parizu, uz člana Predsjedništva BiH Denisa Bećirovića i gradonačelnice Pariza Anne Hidalgo obratili su se i preživjeli Srebreničanin koji je specijalno došao iz Potočara Salih Mulalić, te Generalni sekretar Ministarstva za Evropu i vanjske poslove Anne-Marie Descôtes.

iz medija (autonomija.info; bosna.ba; bnzh.hr; dw.com; index.hr; hanuma.ba; hina.hr; jutarnji.hr; klix.ba; media.ba; nacional.hr; noviglas.hr; oslobodjenje.ba; radiosarajevo.ba; slobodnabosna.ba)

Nirha Efendić

Srebrenica, decembar 2009.

Onaj dan kad je Christiane Amanpour uzela kratak intervju od mame, bila je zima početkom 1993. Vidjela ju je rodbina širom dijaspore na CNN-u. Tetka je danima plakala. To je bila skoro jedinstvena prilika da tetka i daidža saznaju da je još živa.

Sad je opet zima, skoro ista. Samo, nema više ničeg zanimljivog za Christiane Amanpour ovdje u Srebrenici, ali možda za tebe ima. Snijeg već danima pada, suh i prhak. Fino ga je gledati kroz prozor iz tople sobe, sve dok auto ne zatreba.

Čempresi ispod ograde porasli su skoro dva metra. Lijepo je vidjeti to zimzeleno drveće kako se zeleni na pojedinim mjestima ispod naslaga snijega. Pitaš se zašto sam ovdje tako dugo. Prija mi. Ili me je snijeg odveć zatrpao. Sjetih se kako smo onomad, još kao klinici, napravili kućicu od snijega, a zatim poredali daske i legli unutra. Mogli smo se pogušiti da nas mama nije vidjela na vrijeme. Taj snijeg je bio težak i *jugov*, a mi navaljali ogromnu grudvu pa izbušili rupu u sredini i legli.

Zapravo, došla sam po snagu. Ovo me mjesto uvijek iznova nadahne. Čini mi se da se stvari odavde bistrije vide. Jest, moj brate, daleka smo mi distanca, pa ipak, vjerujem da ova tačka ima vječitu vrijednost. Ispričat ću ti šta mi se dogodilo. Događanje će pratiti vremenski raspon od desetak godina. Nećeš ti imati strpljenja pratiti to. Međutim, ovih deset će se potpuno uklopiti u teoriju relativnosti koja ti nije strana. Neće trajati duže od deset minuta.

Kada smo se rastali na mostu, krenula sam prema UN-ovoj bazi, zajedno sa svijetom koji je išao niz cestu tražeći spas u UN-ovoj bazi.

Imale smo nešto malo hrane u ruksaku, dovoljno za to popodne. Čekale smo svoj red da uđemo u praznu i napuštenu halu fabrike. Bio je jasno ograđen put do hale. Nigdje se nije moglo skrenuti. Bili smo satjerivani na jedno mjesto. Ubrzo je hala postala pretrpana, jedna, druga, treća...

Sutradan je svijet punio i vanjski krug fabrike, jedne, pa druge, pa onda bod otvorenim nebom, ali ja više nisam znala šta se događa napolju.

Hrane je brzo nestalo. Kako se svijet stiskao, mama i ja smo zapale u jedan dio hale gdje je dugo stajala neka voda. Taj dio zgrade je prokišnjavao, a voda nikada nije isparila. Bilo je prilično tamno unutra. Svjetlost se teško probijala. Ta tama nije najgore šta smo osjećali unutra. Kada sam prvi put osjetila glad pokušala sam se probiti do nekog od *plavaca*, koji su dijelili visokokalorične pločice nečega što je ličilo na čokoladu za kuhanje. Jedna poznanica je imala traku od koje mi je napravila krst na desnoj nadlaktici, što je trebalo značiti da sam medicinska radnica. Tako sam uspjela dobiti četiri kockice čokolade. Donijela sam mami, a ona je rekla da trebam pojesti dvije, a dvije sačuvati za tebe. One dvije preostale kocke nestale su u dubini ruksaka.

Čula sam jecaje i plač. Onda je neko rekao da ćemo ostati tu sve dok ne pristane neka od islamskih zemalja da nas primi, te da nas u tom trenutku ne želi nijedna.

Vidjela sam biljeg smrti na licima staraca i slušala kako smiruju ljude koji se paničili. Čula sam kako žene vrište krijući improvizovane omče za vješanje onih koji su ugledali smrt prije nego im

je ona najzad stigla. Vidjela sam mladu ženu, koju dva odrasla čovjeka pokušavaju svezati, jer se tresla i bacala od teškog sloma živaca, dok su je troje sitne djece u suzama dozivali da im se vrati, da ne ide nikuda.

Treći dan boravka u hali, počeli su da nas izvođe. Jasno omeđenim putem. Najprije su deportovali ljude koji su bili van hala, zbog toga smo mi ostali duže unutra.

Kada sam izašla na svjetlost julsog dana, pomislila sam da sam oslijepila. Teško sam koračala. Tresla sam se od nemoći, straha, od prizora ljudskog sloma.

Doveli su nas do jednog kamiona na kojem je zadnji dio bio nastavljan daskama, koje su produžavale stranice prikolice u visinu. Kako sam se približavala tom kamionu, a bio je to moj prvi direktni susret sa četničkom uniformom, vidjela sam da dolazi kraj i ovim mukama. Jedva sam vukla noge. Izdvojili su mog profesora matematike, Zikreta. Izdvojili su mnoge muškarce. Sve one koji su im se činili da trebaju biti izdvojeni. Moji su vršnjaci izdvajani, mlađi dječaci, također.

Ne sjećam se kako sam se popela na kamion. Bilo je popodne, sudeći po položaju sunca. Taj dan se, prema njihovom planu, trebala završiti deportacija. Još nismo znali kuda će se odvojenim muškarcima. Mama me natrpala nekom odjećom da izgledam starije i jadnije, kao da već sama po sebi nisam bila dovoljno jadna. Znala je šta radi.

Kamion je krenuo, a ja sam se naslonila na jednu njegovu stranicu, iznad koje je stajala daska za produžetak. Nakon nekoliko kilometara kamion se zaustavio, a onda su počeli da viču na nas i da nas tjeraju da dižemo tri prsta.

Nikada nisam znala šta tačno znače ova tri prsta, osim da se tako krste u pravoslavnoj crkvi. Tog dana su se, s tri prsta, zaklinjali u nadmoć svoje nacije i vjere.

Iz nekog razloga nisam digla tri prsta. A onda sam osjetila snažan udarac, a zatim i neobičnu toplinu pri vrhu leđa, skroz uz vrat.

Neko mi je, s užitkom neslućene moći, iza leđa, opsovao tursku majku s pitanjem šta čekam. Posrnula sam, ali nije se imalo gdje pasti. Nečija tijela su me zaustavila. Sve je bilo u neprozirnoj magli.

Nešto kasnije, kada mi se vid razbistrio, vidjela sam mnoštvo ljudi golih do pasa, i počela sam se tresti. Drhtala sam stalno. Svaki put kada bi zaustavili kamion da nas mrcvare, u narednih četiri-pet sati, tresla sam se. Tresla sam se i kada su nas u Tišči skinuli s kamiona i tjerovali da idemo naprijed uz kanjon. Nekoliko puta sam izgubila mamu iz vida i opet je našla. Tako je to nekako išlo. Vukla sam se do tunela, gdje su nas prihvatili ljudi iz Armije RBiH. Kasnije su slali autobuse po nas koji su nas odvozili na aerodrom Dubrave. Bili smo s onu stranu bola i patnje.

Tamo smo, nešto prije -zore, dobili šator, skupa s porodicom koju sam davno zaboravila. Nakratko sam bila zaspala, a nakon što sam se probudila vidjela sam mamu pored sebe i bilo mi je lakše. Dok smo još bili u Potočarima, u hali, neka poznanica nam je rekla da je vidjela tebe i oca kako ste već ušli u autobus i mahnuli joj, po čemu je zaključila da ste poslije vjerovatno došli na slobodnu teritoriju.

Ova utješna i isto toliko nerazumna nada, osnažila je našu volju da se izborimo za život u narednim danima. Uvijek je dobro davati ljudima utjehu, raspirivati nadu, pa makar one bile i lažne, pogotovo ako se radi o tako teškim trenucima.

Kada smo konačno stigle u Tuzlu, shvatile smo da se vaša putanja nije završila tu. Tražile smo vas... Dohvatila sam ruksak da vidim šta je ostalo od njegova sadržaja iz Potočara. Kada sam ga podigla i okrenula da istresem, na zemlju je pao rječnik s tvojim potpisom i dvije kockice crne čokolade.

Tek tada sam počela plakati. Prvi put nakon dugo vremena. Mama me pokušavala smiriti, ali nisam mogla prestati. Poslije suza nastupilo je čudno olakšanje. Dobila sam snagu da ustanem.

Mama je iznenađena zapomagala: „Mirsa-de, jesi li to ti?“

Daidža nas je konačno našao, nakon što je izgubio nadu da će uspjeti da nas nađe.

Daidžinica Amira nas je čekala s ručkom, posteljinom, toplim kupatilom.

Nikada neću zaboraviti tu toplinu. Da-

nima sam imala visoku temperaturu. Boljeli su me zubi, nisam spavala. Potom se mama razboljela. Do septembra nekako smo se oporavile i krenule dalje.

Zaustavila sam se u Zagrebu, odakle sam ti se često javljala, a i ti si meni izlazio na san tamo. Od te jeseni 1995. pa u narednoj deceniji do 2005. uspjela sam završiti srednju školu, fakultet i upisati postdiplomski studij.

Mama je donijela odluku da se vrati u Srebrenicu. I vratila se u jesen 2002.

Prije toga smo kupile garsonjeru od ušteđevine koju je donijela iz Njemačke i tu smo se, nakon nekolicine mučnih i ponižavajućih selidbi, napokon smjestile u Sarajevu.

Dale smo sav novac koji smo imale, a ostatak isplatile u naredne tri godine u redovnim ratama.

Trudile smo se da nikad ne kasnimo sa ratom.

Upoznala sam momka u Sarajevu koji je imao isto prezime kao i mi. Zanimljivo. U martu 2002. udala sam se za njega. Godine 2005. rodila sam sina koji je mami vratio volju za životom i dao joj dodatnu snagu da se bori i osjeća korisnom u društvu.

Nekad s kraja jeseni 2004. javili su nam da su pronašli očevu glavu. Bila sam u osmom mjesecu trudnoće. Njegovo tijelo je nakon toga opet ekshumirano i kompletirano.

Sinu smo dali njegovo ime.

Već je nosio isto prezime.

Vrijeme je relativan pojam.

Danas moj sin uživa u kući koja mu je ostala od djeda, a koju je majka Fazila prilježno i uporno obnavljala u godinama povratka. Život se obnavlja koliko nam to god izgledalo nemoguće.

Ispričaj ću ti i jedan mali detalj koji je mamu rastužio, u jesen, kada se vratila u našu kuću u Potočarima.

Sjećaš se udubljenja od zubića na jelovoj stolariji?

Ne? Možda si zaboravio?

Kada si bio mali gledao si mamu kako odlazi na posao. Čekao si je na prozoru, nervozno grickajući jelovu stolariju, dok je ne ugledaš pri povratku. Udubljenja, u koja su se mogli savršeno uklopiti jedino tvoji zubići iz djetinjstva, nisu dirana ni kada si odrastao. Novi stanari ih vjerovatno nisu ni primjećivali. Samo su naši roditelji bili sentimentalno vezani za ova, naizgled, bizarna oštećenja. Kada se mama vratila, prvo što je ugledala, bila su ta sićušna udubljenja na jelovom okviru.

(Nirha Efendić, KOPČA, Bybook, Sarajevo/Zagreb 2023. - prenosimo uz dozvolu autorice)

Iz knjige

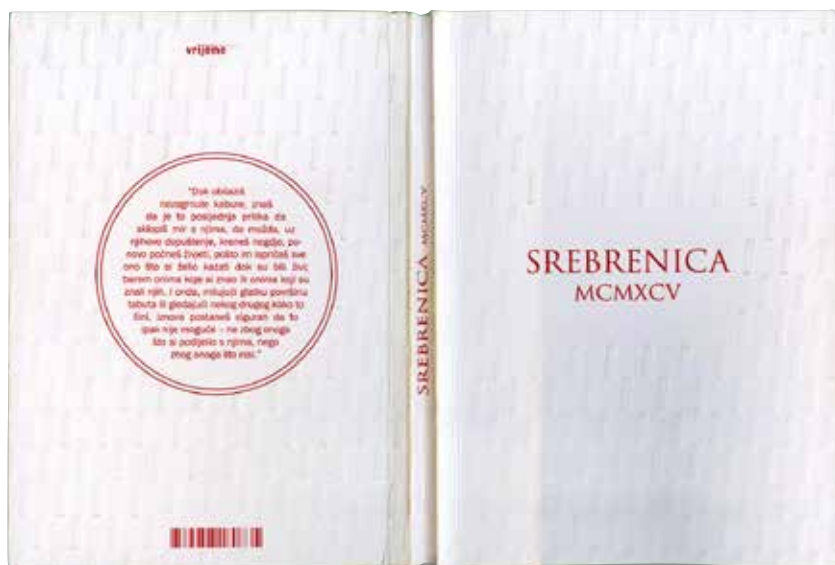
SREBRENICA MCMXCV

4

8

“Kad spustiš lopatu, i neko je preuzme i nastavi umjesto tebe, i pogledaš u nišan i shvatiš da – ma, da, ti njega znaš, i opet te stid jer ne možeš prizvati u sjećanje njegov lik, kao što ne možeš prizvati u sjećanje likove toliko mnogo drugih – svih boljih od tebe; kad te majka jednog od njih upita: „Jesi li ti bio njegov jaran?“, jer se, ne htijući, nađeš na grobu s njom u isto vrijeme, i onda slažeš da jesi, a nisi, on te jedanput samo zaštitio od gorih od tebe, i bio prijatan prema tebi i nasmiješio bi se kad te vidi, i ti slažeš, ali znaš da su njegovi osmijesi dovoljan razlog da zaplačeš, i znaš da su svi njegovi bolji prijatelji mrtvi, da si ostao još ti i poneko drugi, podjednako nebitan; stigao si u Potočare.“

... „I zaplakat ćeš. Suze ne možeš ni obrisati, teže su i slanije, teško se valjaju niz obraze, i peku kao da prodiru kroz kožu, ali zato nikad ne stanu, jer se osjećaš kao da su ih upravo danas ubili, i ta, dugo odlagana smrt pada utoliko teže. Htio bi se isplakati za sve njih i za svima njima, i za sve one godine u kojima si stiskao zube plašeći se dobro poznatog drhtaja vilica. Možda si u pravu, jer oni više nisu nepoznati leševi rasijani šumama, danas im je vraćeno oduzeto dostojanstvo, danas su ponovo dobili svoja imena, i svoje prošlosti, sestre i braću, supruge i djecu, svoje roditelje. I valjda zbog toga plačeš: ti si ih znao kao takve, izgubio ih. I danas, kad su ponovo postali ono što su bili, više ih nemaš.“ (Emir Suljagić, Velika kosidba smrti)

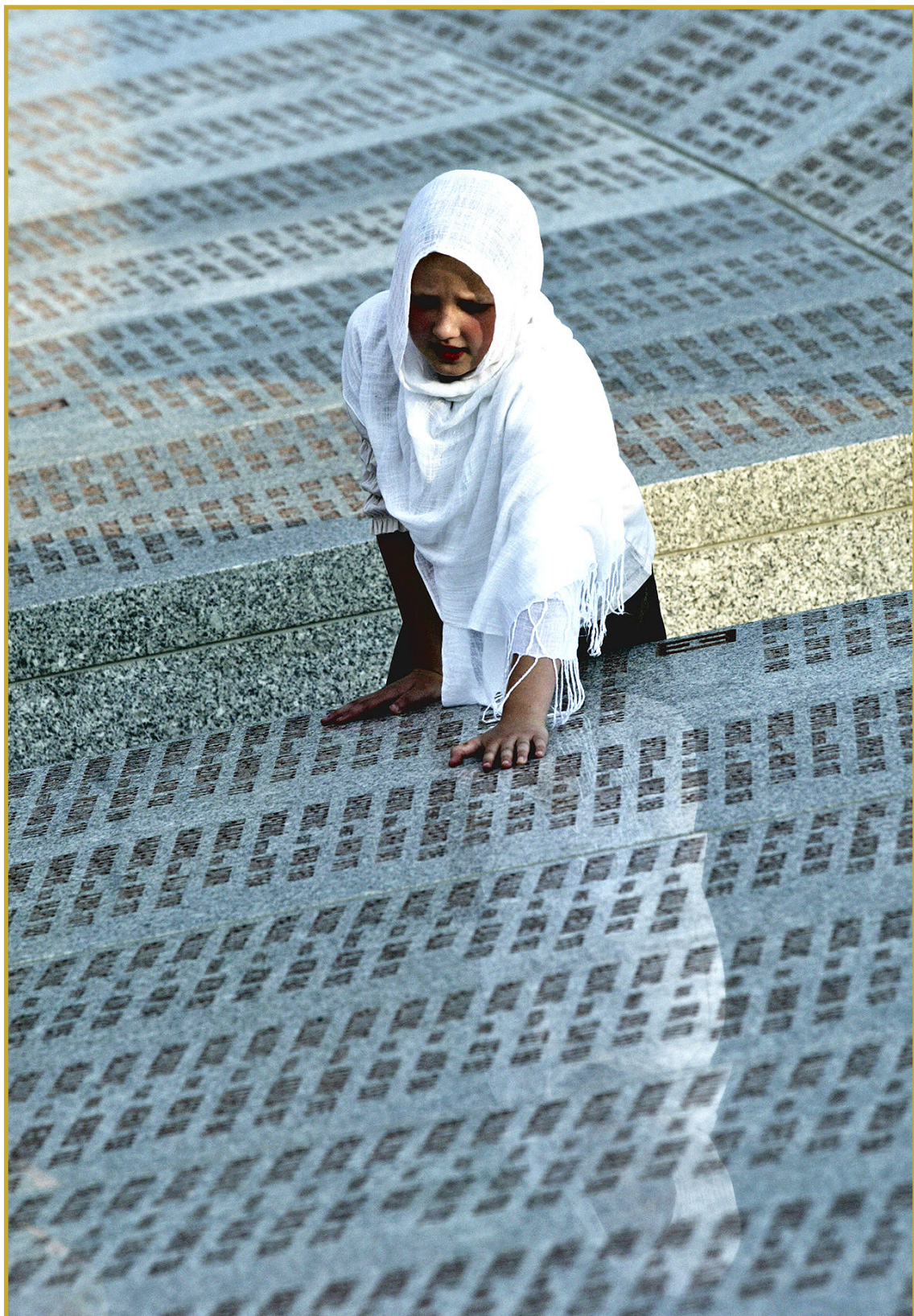

Foto Nikola Šolc

BOŠNJAČKI GLAS

